

TAUSHETSPLIKT I SOSIALFORVALTNINGEN

LOV OM SOSIALE TJENESTER M.V.

**TAUSHETSPLIKT
I SOSIALFORVALTNINGEN**

LOV OM SOSIALE TJENESTER M.V.

SOSIAL- OG HELSEDEPARTEMENTET

FORORD

Dette nye rundskrivet bygger på Sosialdepartementets rundskriv I-14/89 som er ført ajour. Rundskrivet omfatter imidlertid ikke taushetsplikten i barnevernet, men omhandler bare taushetsplikten etter lov om sosiale tjenester.

Etter at kommunene fra 1. januar i år ikke lenger er pålagt å ha et eget helse- og sosialstyre eller en egen sosialadministrasjon, vil taushetsplikten gjelde for alle utvalg og all administrasjon som behandler saker etter sosialtjenesteloven.

Nytt i dette rundskrivet er reglene om politiets rett til å oppta forklaring. Departementets myndighet til å samtykke i at det avgis forklaring til politiet, uten hensyn til taushetsplikten, er fra 1. mars 1994 delegert til fylkesmannen.

INNHALDSFORTEGNELSE

1.	INNLEDNING	6
1.1	Tilpassing til forvaltningsloven.....	6
1.2	Begrepet taushetsplikt	6
1.3	Hensyn bak reglene om taushetsplikt.....	7
1.4	Overtredelse av taushetsplikt.....	8
2.	HVA DET INNEBÆRER Å HA TAUSHETSPLIKT.....	8
3.	HVEM HAR TAUSHETSPLIKT ETTER SOSIALTJENESTE LOVEN § 8-8.....	8
4.	HVILKE OPPLYSNINGER ER UNDERGITT TAUSHETSPLIKT	9
4.1	Personopplysninger	9
4.2	Beskyttelse av kilder	10
5.	BEGRENSNINGER I TAUSHETSPLIKTEN	11
5.1	Sakens parter, dem opplysningene direkte gjelder eller representant for parten.....	11
5.1.1	Personer opplysningene direkte gjelder	11
5.1.2	Sakens parter	12
5.1.2.1	Partsoffentlighet i saker der det skal fattes enkeltvedtak	12
5.1.3	Spesielt om formidling av opplysninger til foreldre/verge når barnet er part eller opplysningene direkte gjelder barnet	13
5.2	Samtykke	14
5.2.1	Den som har krav på taushet er død.	15
5.3	Anonymisering av taushetsbelagte opplysninger	16
5.4	Ingen berettiget interesse tilsier at opplysningene hemmeligholdes	16
5.5	Opplysningene brukes for å oppnå det formål de er gitt eller innhentet for	16
5.6	Arbeidsmessige forhold innenfor samme etat/organ.....	17
5.7	Statistisk bearbeiding, utrednings- og planleggingsoppgaver, revisjon eller annen form for kontroll.....	17
5.7.1	Statistikk	17
5.7.2	Utredningsarbeid og planlegging	18
5.7.3	Hvem kan delta på møter i folkevalgte organer som behandler saker etter sosialtjenesteloven.....	18
5.7.4	Kontroll og revisjon.....	18
5.8	Opplysninger til andre forvaltningsorganer	19
6.	OPPLYSNINGSPLIKT - OPPLYSNINGSRETT	21
6.1	Motstrid mellom bestemmelser om taushetsplikt og opplysningsplikt/rett.....	21
6.2	Sosialforvaltningens plikt/rett til å videreformidle til andre organer opplysninger som er taushetsbelagte.....	21
6.2.1	Trygdeetaten.....	21
6.2.2	Ligningsmyndighetene	21
6.2.3	Statens lånekasse for utdanning	22
6.2.4	Statens helsetilsyn	22
6.2.5	Politiet og påtalemyndigheten	22
6.2.6	Ny utlendingslov	23
6.2.7	Lov om folkeregistrering.....	23
6.2.8	Barneverntjenesten. Sosialtjenesteloven §8-8 a	24
6.2.9	Forsøksvirksomhet i sosial- og helsetjenesten	24
6.3	Sosialforvaltningens krav på opplysninger fra andre organer uten hinder av taushetsplikten	24
6.3.1	Lov om sosiale tjenester § 8-5.....	24
6.3.2	Saker vedrørende rusmiddelmissbruk.....	24
7.	FORHOLDET MELLOM TAUSHETSPLIKTBESTEMMELSENE OG LOV OM OFFENTLIGHET I FORVALTNINGEN	25

8.	FORSKNING. FORVALTNINGSLOVEN § 13 D OG § 13 E.....	25
8.1	Behandlingen av søknader om taushetsbelagte opplysninger til bruk i forskning	26
8.2	Forskers taushetsplikt. Forvaltningsloven § 13 e	27
9.	INFORMASJON OM TAUSHETSPLIKTEN, OPPBEVARING UTSENDING OG KASSERING.....	28
9.1	Informasjon	28
9.2	Oppbevaring, utsending og kassering av dokumenter som er undergitt taushetsplikt	28
9.3	Taushetspliktens varighet	29
10.	LOV OM PERSONREGISTRE M M.....	29
10.1	Taushetsplikt	29
10.2	Opplysningsplikt/rett	29
10.2.1	Innsyn i registre	29
10.2.2	Datatilsynet.....	30
10.2.3	Overføring av opplysninger til utlandet. Personregisterloven § 36.....	30
11.	TAUSHETSPLIKT - VITNEPROV FOR RETTEN OG FORKLARINGER FOR POLITIET	31
11.1	Innledning.....	31
11.2	Hvilke regler gjelder for vitneforklaringer for retten	31
11.3	I hvilke tilfeller er det nødvendig å innhente fylkesmannens tillatelse	32
11.3.1	Hvem reglene gjelder for.....	32
11.4	Tilfeller hvor fylkesmannens tillatelse ikke er nødvendig	33
11.4.1	Samtykke fra de personene opplysningene berører.....	33
11.4.2	Saker hvor et forvaltningsvedtak blir gjenstand for søksmål	33
11.4.2.1	Saker etter tvistemålsloven kap. 30	33
11.4.2.2	Saker etter tvistemålsloven kap. 33	34
11.4.3	Sivile saker hvor det offentlige er saksøker	34
11.4.4	Straffesaker.....	34
11.4.5	Sakkyndige i rettssaker.....	34
11.5	Retningslinjer for vurdering av om tillatelse skal gis eller ikke.....	34
11.6	Alminnelige regler for saksbehandlingen m v	36
11.6.1	Hva søknaden skal inneholde	36
11.6.2	Sak må være reist for domstolen	36
11.6.3	Uttalelse fra det lokale forvaltningsorgan innen sosialtjenesten	36
11.6.3.1	Hvilket organ skal behandle søknaden	37
11.6.3.2	Saksforberedelsen.....	37
11.6.3.3	Fylkesmannens avgjørelse.....	37
11.7	Følgen av at tillatelse blir gitt.....	38
11.8	Betroelser under sosialt hjelpearbeid o l	38
11.9	Politiets rett til å oppta forklaring.....	38
	VEDLEGG 1 Skjema for taushetserklæring	40
	VEDLEGG 2 Taushetsbestemmelsene i lov av 13. desember 1991 nr. 81 om sosiale tjenester m v og lov av 10. februar 1967 om behandlingsmåten i forvaltningssaker	41

1. INNLEDNING

1.1 Tilpassing til forvaltningsloven

Ved lov av 16. mai 1986 nr 21 ble det gjort endringer i forvaltningsloven 13 f første ledd. Endringen innebærer at forvaltningslovens regler om taushetsplikt automatisk kommer til anvendelse som supplerende regler til alle bestemmelser i særlovgivningen om taushetsplikt, med mindre annet er sagt uttrykkelig i særloven eller hjemlet i vedkommende særlov.

Endringene gjelder den rent forvaltningsmessige taushetsplikten. Med forvaltningsmessig taushetsplikt menes den taushetsplikt som påhviler noen i kraft av at vedkommende utfører tjeneste eller arbeid for et forvaltningsorgan eller for en institusjon som disse reglene er gjort særskilt gjeldende for.

Endringene har i utgangspunktet ingen konsekvenser for bestemmelser om yrkesmessig taushetsplikt. Med yrkesmessig taushetsplikt menes den taushetsplikt bestemte yrkesgrupper er pålagt i henhold til lov og som disse har under utøvelse av sin profesjon – f eks leger, tannleger, psykologer og sykepleiere.

Aktuell særlovgivning innenfor sosialsektoren er lov av 13. desember 1991 nr 81 om sosiale tjenester m v (sosialtjenesteloven) og lov av 17. juli 1992 nr 100 om barneverntjenester. I dette rundskrivet omtales bare taushetsplikten etter sosialtjenesteloven.

Det er i sosialtjenesteloven § 8-8 gitt bestemmelser som dels gir et annet virkeområde enn forvaltningsloven, dels innskrenker enkelte av forvaltningslovens regler om unntak fra taushetsplikt.

Slik forvaltningsloven § 13 f er utformet, kommer forvaltningslovens bestemmelser supplerende til anvendelse i forhold til taushetsplikt som er satt til vern for private interesser; altså personlige forhold og drifts- eller forretningsforhold. Bestemmelsene kommer ikke supplerende til anvendelse i forhold til taushetsplikt som er gitt ut fra rent offentlige interesser, eksempelvis vern om rikets sikkerhet, forsvarshemmeligheter og interne administrative forhold.

I dette rundskrivet behandles bare taushetsplikt i forhold til personlige forhold og begrenset til arbeidsområdet etter sosialtjenesteloven. Rundskrivet omhandler særlig den kommunale sosialtjenestens taushetsplikt, men det som sies om denne vil også gjelde sosialforvaltningen for øvrig, f eks fylkeskommunens administrasjon og institusjoner, fylkesmannen og departementet så lenge disse instanser behandler saker som hører under sosialtjenesteloven. Likeledes vil medlemmene av fylkesnemnda for sosiale saker ha taushetsplikt etter lovens § 8-8.

Ved lov av 11. juni 1993 er det bestemt at kommunene ikke lenger er pålagt å opprette et eget helse- og sosialstyre eller en egen sosialadministrasjon (Ot.prp. nr. 59 for 1992-93). Loven trådte i kraft 1. januar 1994. Taushetspliktsbestemmelsene vil imidlertid fortsatt gjelde for andre kommunale organer i den utstrekning de behandler saker etter sosialtjenesteloven. Dette vil gjelde både for folkevalgte organer, utvalg og for administrasjonen.

Rundskrivet erstatter følgende rundskriv:

Rundskriv I-8/82 angående saker som gjelder tillatelse til at offentlige tjenestemenn innen sosialforvaltningen avgir vitneprov for retten uten hensyn til taushetsplikten.

Rundskriv I-14/89 om taushetsplikt i sosialforvaltningen.

1.2 Begrepet taushetsplikt

Taushetsplikt er en plikt til å tie om bestemte forhold og en plikt til å hindre at uvedkommende får innsyn i slike forhold. Uvedkommende vil som utgangspunkt være alle unntatt klienten selv, f eks venner, kollegaer og andre forvaltningsorganer.

At en opplysning er undergitt taushetsplikt, innebærer ikke at det er ulovlig å motta den. Det er ulovlig for en forvaltningstjenestemann å utlevere taushetsbelagte personopplysninger til pressen, men det er ikke ulovlig for journalisten å motta dem. Og siden journalister ikke tilhører de persongrupper som er undergitt taushetsplikt, vil det som regel heller ikke være ulovlig

for ham eller henne å spre opplysningene videre, f eks ved publisering. Det må legges til at slik publisering likevel kan være straffbar som krenkelse av privatlivets fred ved offentliggjøring av personlige eller huslige forhold, straffeloven § 390, eller som ærekrenkelse etter straffeloven § 249 nr. 2, fordi en ellers sann opplysning er publisert uten aktverdig grunn.

Motstykket til taushetsplikt er opplysningsplikt. I visse tilfeller vil en ha plikt til å gi opplysninger til bestemte personer, forvaltningsorganer eller domstoler.

I noen tilfeller kan en velge om en skal formidle bestemte opplysninger. En kan velge om en skal tie/hindre innsyn i opplysningene eller om en skal gi innsyn i opplysningene.

De opplysningene forvaltningsorganet sitter inne med kan derfor inndeles i tre kategorier:

- opplysninger undergitt taushetsplikt, se nærmere kap. 4 og 5.
- opplysninger undergitt opplysningsplikt, se nærmere kap. 6.
- opplysninger som er undergitt opplysningsrett/taushetsrett, se nærmere kap. 5 og 6.

Klassifisering av opplysningene i de tre kategoriene må skje i forhold til hvem det i det enkelte tilfelle er spørsmål om å gi opplysningene til.

1.3 Hensyn bak reglene om taushetsplikt

Taushetsplikt om personlige opplysninger som forvaltningen sitter inne med er i hovedsak begrunnet i to forhold, hensynet til personlig integritet og hensynet til tillitsforholdet mellom klient og sosialtjenesten.

I vårt samfunn legger vi stor vekt på å beskytte enkeltmenneskets personlige integritet. Og behovet for beskyttelse av personopplysninger oppleves for de fleste som sterkt.

En rekke opplysninger som forvaltningen mottar er av en slik art at klienten ikke ønsker at de skal bli kjent. Kjennskap til visse opplysninger kan røpe et klientforhold, og for klienter innenfor sosialtjenesten kan selv det at vedkommende er klient være en følsom opplysning.

Videre kan den situasjonen som opplysningene er fremkommet i, tilsi at de beskyttes. Det kan være opplysninger som gis under omstendigheter som minner om et betroelsesforhold. Da ligger det i sakens natur at opplysningene ikke skal spres, uavhengig av om de er av følsom karakter.

Forvaltningens klienter vil også i stor utstrekning føle seg tvunget til å legge frem personlige opplysninger enten for å oppnå et begunstigende vedtak eller for å hindre tvangsinngrep. Opplysningene skal da ikke kunne brukes til andre formål.

For at forvaltningen skal kunne utføre sine oppgaver er det sentralt at det eksisterer et tillitsforhold mellom klient og forvaltningsorgan. Dersom klienten ikke føler sikkerhet for at opplysningene som blir gitt forblir konfidensielle, kan tillitsforholdet svekkes. Klienten vil ønske å holde tilbake opplysninger, og i verste fall kan vi risikere at klienten ikke oppsøker hjelpeapparatet. Regler om taushetsplikt er derfor i mange tilfeller nødvendig for at forvaltningen skal kunne fungere etter sin hensikt.

Vidtgående beskyttelse av personopplysninger er imidlertid ikke bare av det gode. Forvaltningens taushetsplikt kan hindre offentlig debatt og kontroll når det gjelder forvaltningens virksomhet. Taushetsplikten kan misbrukes ved at den nyttes som beskyttelse for forvaltningen selv istedenfor som beskyttelse for klienten.

Taushetsplikten kan vanskeliggjøre samarbeid mellom ulike faggrupper. Slikt samarbeid er ofte nødvendig for å finne frem til adekvate hjelpetiltak. For at taushetsplikten ikke skal bli et hinder mellom ulike hjelpeinstanser, stiller loven opp enkelte unntak fra taushetsplikten der dette er påkrevd for at organene skal kunne løse sine oppgaver.

Taushetsplikten hindrer også at det blir åpenhet om sosiale problemer. Den begrenser forvaltningens mulighet til å spre kunnskaper og forståelse for sosiale problemer. Og den hindrer at klienter med felles problemer får kjennskap til hverandre. Også av den grunn er taushetsplikten ikke absolutt. Vi kommer senere tilbake til unntakene.

1.4 Overtredelse av taushetsplikt

Krenkelse av taushetsplikten medfører straffeansvar. Etter straffeloven § 121 straffes den som krenker taushetsplikt som i henhold til lovbestemmelse eller gyldig instruks følger av tjeneste eller arbeid for statlig eller kommunalt organ. Bestemmelsen krever at overtredelsen har skjedd ved grov uaktsomhet eller ved forsett.

Strafferammen er bøter eller fengsel inntil 6 måneder. Dersom taushetsbruddet har skjedd i vinnings hensikt, er strafferammen 3 år.

Denne bestemmelsen rammer enhver som utfører arbeid for et offentlig organ. Institusjoner innenfor det offentlige helse- og sosialvesen vil være et slikt organ.

Etter sosialtjenesteloven § 8-8 er imidlertid straffeloven § 121 også gjort gjeldende for ansatte på privateide institusjoner som har oppdrag for sosialtjenesten (se kap. 3 om hvilke institusjoner dette gjelder).

2. HVA DET INNEBÆRER Å HA TAUSHETSPLIKT

Etter forvaltningsloven § 13 vil enhver som utfører tjeneste eller arbeid for et forvaltningsorgan være pliktig til å hindre at andre får kjennskap til det han eller hun får vite om noens personlige forhold.

I dette ligger at en har en plikt til å ivareta taushet. En har ikke rett til å meddele de taushetsbelagte opplysningene til uvedkommende, enten meddelelsen skjer muntlig, ved å vise dokumenter, ved å la dokumenter ligge fremme, eller ved måten en ellers handler på. Videre innebærer det en plikt til aktivt å hindre at opplysningene kommer uvedkommende i hende.

Hvor strenge krav som stilles her varierer i forhold til opplysningenes art og forholdene for øvrig. Sosial- og helsedepartementet er av den oppfatning at opplysningene skal være så godt vernet at uvedkommende ikke klarer å få adgang til disse uten å utøve en stor grad av aktivitet.

Sosialtjenestens klienter har krav på å få råd og veiledning etter sosialtjenesteloven § 4-1 i en rom uten at samtalen med kurator kan overhøres av andre. Klientene skal således ikke behøve å gi personlige opplysninger i venteværelset der andre er tilstede og kan høre noe av det som blir sagt. Dette innebærer også at klientene ikke kan pålegges å delta i gruppesamtaler eller liknende med flere klienter, der det skal gis personlige opplysninger og drøftes personlige problemer. Dersom det settes som vilkår at klienten skal delta i kurs eller annen undervisning, kan det ikke inngå gruppesamtaler som nevnt i dette tiltaket med mindre klienten selv har samtykket i dette.

Dokumenter og annet materiale som inneholder opplysninger undergitt taushetsplikt skal oppbevares på betryggende måte, jf forvaltningsloven § 13 c annet ledd. I de fleste tilfeller vil det si at dokumentene/materialet skal oppbevares i låsbare skap/skuffer (se kap. 9).

Taushetsplikten er ikke til hinder for at opplysninger innsamles, nedtegnes, lagres eller bearbeides. Her vises det imidlertid til lov om personregistre m m (se kap. 10).

Taushetsplikten gjelder selvsagt både i arbeidstid og fritid og oppheves ikke selv om arbeidsforholdet eller klientforholdet er opphørt. De taushetsbelagte opplysningene kan heller ikke nyttes i egen virksomhet eller i tjeneste eller arbeid for andre, jf forvaltningsloven § 13 tredje ledd.

3. HVEM HAR TAUSHETSPLIKT ETTER SOSIALTJENESTELOVEN § 8-8

Det følger av sosialtjenesteloven § 8-8 at enhver som utfører tjeneste eller arbeid for et forvaltningsorgan, eller en institusjon i henhold til sosialtjenesteloven, har taushetsplikt etter forvaltningsloven §§ 13 – 13 e med de unntak som fremgår av § 8-8.

Som forvaltningsorgan regnes ethvert organ for stat eller kommune, jf forvaltningsloven § 1. Taushetsplikten etter sosialtjenesteloven og forvaltningsloven vil således komme til anvendelse uansett om det er tale om statlig, kommunal eller fylkeskommunal virksomhet, og uansett om organet utøver myndighet eller har andre oppgaver, f eks institusjonsdrift. Privat organ regnes som forvaltningsorgan, for så vidt det på vegne av stat eller kommune treffer enkeltvedtak, jf forvaltningsloven § 1 tredje punkt.

For private helse- og sosialorganisasjoner/institusjoner kan som utgangspunkt taushetspliktreglene ikke gjøres gjeldende. Men hvis den private organisasjonen utfører tjeneste eller arbeid direkte for et forvaltningsorgan, vil de ansatte ha taushetsplikt.

Dessuten følger det av sosialtjenesteloven at ansatte på institusjoner har taushetsplikt. Taushetsplikten omfatter også alle ansatte på private institusjoner og boliger med heldøgns omsorgstjenester, som på en eller annen måte omfattes av sosialtjenesteloven, enten ved at institusjonen er regulert i den aktuelle loven eller ved at institusjonen finansieres i henhold til lovens bestemmelser.

Dersom enkeltklienter får dekket sine utgifter av det offentlige under opphold på privat institusjon/bolig med heldøgns omsorgstjenester, vil de ansatte ha taushetsplikt når det gjelder opplysninger om disse klientene.

Frivillige hjelpere ved private servicesentre eller frivillighetssentralene vil ikke omfattes av taushetspliktbestemmelsen i sosialtjenesteloven § 8-8.

Taushetsplikten etter sosialtjenesteloven gjelder *enhver* som utfører arbeid eller tjeneste for et forvaltningsorgan eller en institusjon. Dette omfatter ikke bare forvaltningstjenestemenn eller ansatte på de aktuelle institusjonene, men også personer som på en eller annen måte er engasjert for å utføre et arbeid for det offentlige eller for institusjonen. Som eksempler nevnes sakkyndige, støttekontakter, frivillige deltakere i tverrfaglige utvalg for funksjonshemmede, praktikanter m v.

Taushetsplikten omfatter også dem som utfører tjeneste eller arbeid ved at de er valgt eller oppnevnt i råd, utvalg eller offentlige nemnder, eksempelvis et klientutvalg, planutvalg m v som arbeider for sosialtjenesten. Taushetsplikten vil gjelde uavhengig av om det betales for tjenesten eller arbeidet, uten hensyn til om det er et helt kortvarig eller begrenset arbeidsforhold og uavhengig av om utføringen av arbeidet eller tjenesten er frivillig eller pålagt.

Taushetsplikten omfatter ikke utenforstående, f eks journalister som har fått kjennskap til opplysninger undergitt taushetsplikt.

4. HVILKE OPPLYSNINGER ER UNDERGITT TAUSHETSPLIKT

Etter forvaltningsloven § 13 er det opplysninger om noens personlige forhold eller tekniske innretninger og fremgangsmåter, samt drifts- eller forretningsforhold av konkurransemessig betydning som er underlagt taushetsplikt.

For sosialtjenesten er det relevante spørsmål først og fremst hva som ligger i begrepet "noens personlige forhold", herunder spørsmålet om beskyttelse av forvaltningens kilder.

4.1 Personopplysninger

Taushetsplikten omfatter som utgangspunkt alle opplysninger som er knyttet til en person, uten hensyn til om opplysningene anses som følsomme eller ikke. Typiske personlige opplysninger er slektskap, familie og hjemmeforhold, fysisk og psykisk helse, karakter og følelsesliv. Opplysninger om den enkeltes utdanning, arbeid, økonomiske situasjon, holdninger og innstillinger må også anses som personlige. Opplysninger om den enkeltes forhold til forvaltningen vil også falle inn under "noens personlige forhold".

Etter forvaltningsloven § 13 annet ledd vil opplysninger om fødested, fødselsdato og personnummer, statsborgerforhold, yrke, bosted og arbeidssted ikke være underlagt taushetsplikt fordi de ikke regnes som særlig følsomme og derfor heller ikke anses som noe personlig forhold i rettslig forstand. Slike opplysninger kan imidlertid røpe et klientforhold eller andre forhold som er personlige. I såfall vil også navn m v være undergitt alminnelig taushetsplikt, f eks at NN har adresse ved en institusjon for rusmiddelmissbrukere, hvorav man kan slutte at NN kan være klient/pasient ved slik institusjon. Opplysninger som omhandlet i forvaltningsloven § 13 annet ledd vil med andre ord kunne være følsomme for en sosialklient. Det kan dessuten skade tillitsforholdet om det er sosialtjenesten som gir disse opplysningene, selv om de i det konkrete tilfellet ikke er særlig følsomme. Derfor er det i sosialtjenesteloven § 8-8 en uttrykkelig bestemmelse om at også opplysninger om fødested, fødselsdato, personnummer,

statsborgerskap, sivilstand, yrke, bopel eller arbeidssted skal være undergitt taushetsplikt. For saker som behandles etter denne loven vil således taushetsplikten favne svært vidt.

Opplysninger om en klients oppholdssted kan imidlertid gis uten hinder av taushetsplikten når det er klart at det ikke vil skade tilliten til organet eller institusjonen å gi slike opplysninger. Oppholdsstedet vil kunne være klientens adresse eller arbeidssted, eller stedet han/hun faktisk oppholder seg.

Når det gjelder unntak for opplysninger om oppholdssted har dette sammenheng med at slike opplysninger kan være av vital betydning for enkeltpersoner eller offentlige organer for å komme i kontakt med klienten. Slik kontakt kan også være i klientens interesse.

Om opplysning om oppholdssted i det enkelte tilfellet vil skade tilliten, må bero på en konkret vurdering. Det må foretas en vurdering både av den enkelte klients holdning og organets mer generelle forhold til klientgrupper. Bare rent unntaksvis vil det være aktuelt å gi opplysninger om oppholdssted når klienten direkte motsetter seg dette; likevel slik at det er organet eller institusjonen som foretar vurderingen av om det er klart at tillitsforholdet likevel vil kunne opprettholdes.

I praksis vil spørsmålet være aktuelt når politiet under etterforskning ønsker opplysninger om en person og klientforholdet er kjent. Det vil også være aktuelt ved innkalling av vitner m v.

Når organet vurderer om det skal gis opplysning om en klients oppholdssted, må det tas i betraktning at det kan være både i klientens interesse og etter samfunnets ønske at klientene kan henvende seg til hjelpeapparatet uten å risikere at politiet får kjennskap til oppholdsstedet. Sosial- og helsedepartementets utgangspunkt er at det å gi opplysninger om oppholdssted til politiet i etterforskningssaker vanligvis vil skade tillitsforholdet til klienten. Det vises for øvrig til avsnitt 6.2.6 nedenfor når det gjelder spørsmålet om sosialtjenestens adgang til å gi fremmedpolitiet opplysninger om asylsøkeres bosted/oppholdssted og til avsnitt 11.9 om retten til å avgi forklaring til politiet. Videre vises til avsnitt 6.2 om sosialtjenestens plikt til å gi forskjellige andre forvaltningsorganer taushetsbelagte opplysninger.

Det kan også anses som et personlig forhold om man har en sak gående med forvaltningen, f eks om en trygd ikke alle får.

For at opplysninger som nevnt skal være undergitt taushetsplikt, kreves at disse er mottatt i forbindelse med tjenesten eller arbeidet. Det er imidlertid likegyldig hvor en får opplysningene, enten det er på jobben, på kontoret, på hjemmebesøk eller for den saks skyld hjemme hos seg selv. Det er også likegyldig hvordan en får opplysningene. Det kan være ved meddelelse fra klienten, fra andre privatpersoner, fra andre offentlige organer, ved iakttagelse eller ved undersøkelser m v.

Utenfor faller imidlertid f eks opplysninger som mottas utenfor arbeidstid gjennom prat med naboer, og som ikke har med ens arbeid å gjøre. Opplysninger eller betroelser som man mottar utenfor arbeidstiden, f eks i et privat selskap, vil likevel være underlagt taushetsplikt dersom man får opplysningene på grunnlag av tilknytningen til sosialtjenesten. Se – dom i RT for 1989 sidene 1363 følgende.

4.2 Beskyttelse av kilder

Sosialtjenesten blir ofte kontaktet av personer som ønsker å gi opplysninger om enkeltpersoner eller familier med sosiale problemer. Eller sosialtjenesten kontakter personer og får på anmodning nærmere opplysninger om aktuelle personer. I en god del tilfeller ønsker informantene å være anonyme i forhold til parten eller andre.

Det gjelder ingen taushetsplikt i forhold til sakens parter. Dette følger av forvaltningsloven § 13 b nr 1. Forvaltningen kan derfor ikke påberope seg taushetsplikt overfor parten selv om informanten ønsker å holde navnet sitt skjult. Imidlertid vil et slikt forhold ofte falle inn under unntaket fra partsoffentlighet i forvaltningsloven § 19 annet ledd bokstav b, slik at det heller ikke vil gjelde noen opplysningsplikt i forhold til parten. Etter forvaltningsloven § 19 annet ledd har en part ikke krav på å få gjøre seg kjent med de opplysninger i et dokument som gjelder forhold som av særlige grunner ikke bør meddeles videre, med mindre det er av vesentlig

betydning for ham. Når det vurderes hvor vesentlig det er for parten å få kjennskap til kilden, må også mothensyn trekkes inn. Det vil være relevant å legge vekt på om det foreligger tungtveiende grunner for å beskytte kilden, f eks at det vil by på store ubehageligheter for informanten hvis kilden blir oppgitt.

I forhold til andre enn partene, f eks journalister, vil opplysninger om hvem som har anmeldt eller gitt opplysninger om en annen kunne anses som et personlig forhold som derved faller inn under reglene om taushetsplikt. Det er imidlertid her tale om et forhold som ligger nær yttergrensen for hva man vil kalle personlig forhold, og det skal derfor lite til før et av unntakene fra taushetsplikten kan brukes. Situasjonen kan f eks være slik at ingen berettiget interesse tilsier at kilden skal være beskyttet, jf forvaltningsloven § 13 a nr 3 (se avsnitt 5.4). I vurderingen av om det er grunn til å beskytte en kilde eller ikke, bør det bli legges vekt på om anmeldelsen eller henvendelsen er så løst fundert at den kan være satt frem i sjikanehensikt. I disse tilfeller er det ikke grunnlag for å beskytte kilden. På den annen side vil det være relevant å trekke inn at anmeldelsen er så saklig fundert at vedkommende bør beskyttes.

Overfor den som ønsker å være anonym må det alltid presiseres at anonymitet ikke kan garanteres 100 %. Blant annet må det gjøres oppmerksom på at vedkommende kan få vitneplikt, og at saksbehandler må oppgi kilden i forbindelse med vitneavhør eller at opplysningene fremgår av dokumenter som skal legges frem for retten eller fylkesnemnda for sosiale saker, jf § 9-5.

5. BEGRENSNINGER I TAUSHETSPLIKTEN

Hovedregelen er at sosialforvaltningen har taushetsplikt om klientenes personlige forhold. Men det er i mange tilfeller behov for visse unntak fra denne taushetsplikten av hensyn til sakens parter, sakens behandling og utredning, behovet for samarbeid mellom forvaltningsorganene og av hensyn til driften av forvaltningen. I enkelte tilfeller vil det i det hele ikke være behov for beskyttelse i form av taushetsplikt.

Utgangspunktet etter forvaltningsloven og sosialtjenesteloven er at enhver som utfører tjeneste eller arbeid for et forvaltningsorgan eller en institusjon i henhold til sosiallovene har taushetsplikt. Denne taushetsplikten er imidlertid ikke absolutt idet det i forvaltningsloven og sosialtjenesteloven er gjort unntak. Dersom det skal gis opplysninger om noens personlige forhold, må dette gjøres i henhold til lovbestemmelser som angir begrensninger i taushetsplikten eller i henhold til samtykke. På vårt område finner vi disse bestemmelsene i forvaltningsloven §§ 13 a, 13 b og i sosialtjenesteloven § 8-8. Det er ikke tilstrekkelig grunnlag for formidling av taushetsbelagte opplysninger at den som får opplysningene selv har taushetsplikt.

Nedenfor gis en oversikt over begrensningene i taushetsplikten vurdert i forhold til sosialsektoren. Med begrensning menes at det gjøres unntak fra taushetsplikt. Unntak fra taushetsplikt medfører ikke automatisk opplysningsplikt. Det må vurderes i det enkelte tilfelle om det gjelder en opplysningsplikt eller om det gjelder en opplysningsrett/taushetsrett. (Se nærmere om dette under kap. 6).

5.1 Sakens parter, dem opplysningene direkte gjelder eller representant for parten

5.1.1 *Personer opplysningene direkte gjelder*

Taushetsplikten er ikke til hinder for at opplysninger i en sak gjøres kjent for dem som de direkte gjelder, jf forvaltningsloven § 13 a nr 1. Dette unntaket fra taushetsplikten gjelder uavhengig av om den opplysningen gjelder er part i saken og selv om opplysningene ikke inngår i noen aktuell forvaltningssak.

Dersom en og samme opplysning angår flere personer, f eks forholdet mellom dem, kan opplysningen gis den ene uten at det er nødvendig å innhente samtykke fra de andre aktuelle personene.

Denne begrensningen i taushetsplikten gjelder overfor den personen eller den institusjonen som opplysningene gjelder. Dersom vedkommende som opplysningene direkte gjelder lar seg representere ved fullmektig, vil opplysningen også kunne gis denne.

5.1.2 *Sakens parter*

I henhold til forvaltningsloven § 13 b nr 1 er taushetsplikten ikke til hinder for at en sak gjøres kjent for sakens parter eller deres representanter. Med hensyn til hvem som er part i en sak vises det til forvaltningsloven § 2 e og sosialtjenestelovens § 8-1 annet ledd som har en viktig bestemmelse. Er det flere som søker en tjeneste det er knapphet på, regnes de etter denne bestemmelsen ikke som parter i samme sak. Dette vil f.eks. ha betydning når det søkes om hjemmehjelp eller plass i aldershjem. Man vil således ikke kunne få opplysninger om hvilke personlige forhold andre søkere påberoper seg for å få samme slags tjeneste.

Det er viktig at sosialtjenesten er klar over hvem som er parter i saken. Unntaket fra taushetsplikten medfører at en part både kan få opplysninger som gjelder ham/henne selv og opplysninger som gjelder andre. Hensynet bak regelen er at parten skal kunne ivareta sitt tarv i den aktuelle sak. Opplysningene kan derfor bare brukes i forhold til denne sak, jf. forvaltningsloven § 13 b annet ledd. Forvaltningen skal gjøre parten oppmerksom på at opplysningene bare kan brukes for å ivareta vedkommendes interesser i den aktuelle saken.

Det kan være aktuelt å bruke opplysningene i en annen sak. Utgangspunktet er at det i slike tilfeller må foreligge samtykke fra de aktuelle parter. I enkelte tilfeller gir imidlertid loven, uavhengig av samtykke, adgang til å avgi opplysninger i en annen sak. Ansatte i sosialforvaltningen kan eksempelvis avgi vitneprov for retten under forutsetning av at vedkommende som offentlig tjenestemann er fritatt for taushetsplikt etter lov om rettergangsmåten i tvistemål § 204 nr. 2 eller straffeprosessloven § 118. Se kap. 11.

Unntaket fra taushetsplikt etter forvaltningsloven § 13 b nr 1 gjelder for opplysninger til partene uten hensyn til hva slags sak det gjelder og uten hensyn til om partene har krav på opplysningene.

Etter forvaltningsloven § 13 b nr 1 kan opplysninger uten hinder av taushetsplikt gis til partens representant. Dette gjelder den fullmektigen parten ønsker å la seg representere ved.

5.1.2.1 *Partsoffentlighet i saker der det skal fattes enkeltvedtak*

Enkeltvedtak er vedtak som gjelder rettigheter eller plikter til en eller flere bestemte personer, jf. forvaltningsloven § 2 bokstav b.

Overfor parter i saker der det skal fattes et enkeltvedtak har forvaltningen ikke bare opplysningsrett, men også en opplysningsplikt. Partenes rettigheter fremgår av forvaltningsloven §§ 18 og 19. Disse reglene om partsoffentlighet, eller retten til dokumentinnsyn, er bare minimumsregler. Sosialtjenesten kan gi partene større adgang til dokumenter enn loven fastsetter, f.eks. til å se såkalte interne dokumenter (arbeidsdokumenter).

Hovedregelen er at partene har rett til å gjøre seg kjent med alle sakens dokumenter og opplysninger. Unntakene fra retten til dokumentinnsyn står i § 18 annet ledd og § 19. Retten til å se dokumentene gjelder mens saken er til behandling og også etter at saken er avgjort.

Ifølge lovens § 18 annet ledd har parten ikke krav på å få se dokumenter som sosialtjenesten har utarbeidet for sin interne saksforberedelse. Han har heller ikke krav på å få gjøre seg kjent med dokumenter for den interne saksforberedelsen som er utarbeidet

- a) av et underordnet organ,
- b) av særlige rådgivere eller sakkyndige,
- c) av et departement til bruk i et annet departement.

Disse bestemmelser gjelder også dokumenter som gjelder innhenting av dokumenter som nevnt under a) til c).

Selv om et dokument er unntatt fra innsyn etter nevnte regler har partene rett til å gjøre seg kjent med de deler av dokumentet som inneholder faktiske opplysninger, sammendrag eller bearbeidelse av fakta, dersom disse opplysninger er av betydning for avgjørelsen og ikke finnes i annet dokument som partene har rett til å se.

Regelen om at partene ikke har adgang til interne dokumenter gjelder ikke administrasjonens innstilling til folkevalgte organer i kommuner eller fylkeskommuner. Den gjelder heller ikke innstilling fra et folkevalgt organ når vedtak skal treffes av kommunestyre eller fylkesting. jf.

forvaltningsloven § 18 siste ledd. I den senere tid er man også kommet til at det bør være større åpenhet overfor partene slik at disse må ha rett til å se sosialrapportene i saken. Slike rapporter regnes således ikke lenger som interne arbeidsdokumenter.

Med de begrensninger som er gjort i unntakene, betyr dette at partene har rett til å gjøre seg kjent med

- alle brev fra sakens parter
- alle faktiske opplysninger som har betydning for saken, uansett hvordan sosialtjenesten har fått opplysningene eller hvilke dokumenter opplysningene kommer fra
- alle uttalelser som er innhentet for saksforberedelsen, bortsett fra uttalelser fra særlige rådgivere eller sakkyndige og uttalelser fra underordnet organ. Unntatt er også interne arbeidsdokumenter.

Innhentes det uttalelse til en pågående sak fra et sideordnet organ – fra sosialtjenesten i en annen kommune – vil partene også ha krav på å få se den. Dette gjelder derimot ikke i de tilfellene hvor sosialtjenesten får dokumenter fra en eldre sak i en annen kommune. Dokumenter som var å betrakte som interne arbeidsdokumenter i den tidligere sak i den andre kommunen, vil fortsatt være å betrakte som interne dokumenter også når de blir utlånt.

Etter forvaltningsloven § 19 vil enkelte opplysninger i et dokument, på grunn av sitt innhold være unntatt fra innsynsretten, mens parten vil ha krav på å gjøre seg kjent med øvrige deler av dokumentet.

Parten har bl a ikke krav på opplysninger som det av hensyn til partens "helse eller forhold til personer som står ham nær, må anses utilrådelig at han får kjenskap til." Slike opplysninger skal imidlertid på anmodning gjøres kjent for en representant for parten når ikke særlige grunner taler mot det. Forvaltningsloven pålegger ikke representanten taushetsplikt overfor parten, men sosialtjenesten kan sette som vilkår for å gi opplysningene at representanten ikke skal bringe dem videre til parten.

Opplysninger som gjelder "en annen persons helseforhold" eller "andre forhold som av særlige grunner ikke bør meddeles videre" har parten bare krav på å gjøre seg kjent med hvis de er "av vesentlig betydning for ham". Heller ikke en representant for parten vil ha krav på slike opplysninger når det ikke er "av vesentlig betydning" å få tilgang til opplysningene for å kunne ivareta partens tarv. Se også avsnitt 4.2 om beskyttelse av kilder.

Partene eller deres representanter kan i disse tilfellene få opplysninger om andres personlige forhold som er undergitt taushetsplikt. Disse opplysningene kan de bare bruke i den utstrekning det er nødvendig for å ivareta partenes interesser i saken, se forvaltningsloven § 13 b annet ledd. For øvrig vil de ha taushetsplikt og kan gjøres strafferettslig ansvarlig etter straffeloven § 121. Sosialtjenesten må gjøre dem oppmerksom på taushetsplikten og straffetrusselen når opplysningene gis.

Hvordan reglene om partsoffentlighet skal gjennomføres er fastsatt i forvaltningsloven § 20. Partene kan få lese de aktuelle dokumenter på kommunens kontor eller de kan få kopier. Rett til utlån av dokumenter har bare en advokat som opptrer som fullmektig.

Et avslag om å få se et av sosialtjenestens dokumenter kan påklages til fylkesmannen, se forvaltningsloven § 21.

5.1.3 *Spesielt om formidling av opplysninger til foreldre/verge når barnet er part eller opplysningene direkte gjelder barnet*

Et viktig spørsmål er om sosialforvaltningen uten hinder av taushetsplikten kan formidle opplysninger til foreldre/verge uten at det er innhentet samtykke fra barnet.

Spørsmålet om taushetsplikt henger sammen med foreldreansvarets (og det økonomiske vergemålets) utstrekning. Dersom opplysningene angår forhold som hører under foreldreansvaret eller vergemålet, er utgangspunktet innen sosialtjenesten at det ikke er taushetsplikt overfor foreldrene, evt vergen. Men foreldreansvaret svekkes gradvis etter hvert som barnet blir eldre. På mange områder vil det være bortfalt før barnet fyller 18 år, jf f eks det som er sagt nedenfor om prevensjonsveiledning. I så fall vil sosialforvaltningen ha taushetsplikt overfor for-

eldre. At en 16-åring har oppsøkt sosialtjenesten for å få råd i et spørsmål, f eks av økonomisk art eller om å flytte hjemmefra, vil etter Sosial- og helsedepartementets mening også være undergitt taushetsplikt.

Etter Sosial- og helsedepartementet syn kan det som utgangspunkt ikke være taushetsplikt overfor foreldre eller verger om opplysninger som direkte gjelder barnet eller ungdommen. Når barnet/ungdommen har nådd en alder av ca 16 år, vil det imidlertid være grunn til å holde opplysninger tilbake med mindre det dreier seg om livsviktig informasjon om alvorlige hendelser og opplysninger om oppholdssted.

I dag er 16 år øverste grense for foreldremyndigheten i prevensjonssammenheng, jf legeloven § 26. Frem til fylte 16 år foreligger det imidlertid ingen absolutt opplysningsplikt. Opplysninger bør som regel gis til foreldre/foresatte uten hinder av taushetsplikten, men har den unge et velbegrunnet ønske om at bestemte opplysninger ikke skal gis til foreldrene, bør dette respekteres.

Justisdepartementets lovavdeling behandler i brev av 25. september 1978 spørsmålet om i hvilken grad det gjelder taushetsplikt for Ungdomskontoret ved Oslo kommune overfor foreldre i henhold til tidligere lov om sosial omsorg § 19 som tilsvarende sosialtjenesteloven § 8-8 første til tredje ledd. Lovavdelingen antar at det ikke kan være taushetsplikt overfor foreldrene om at den mindreårige "... er i live og om oppholdssted. Slike opplysninger står i så nær sammenheng med foreldremyndigheten at det ikke kan gjelde taushetsplikt overfor foreldrene om dette. Ungdomskontoret har imidlertid ikke plikt til å gi foreldrene slike opplysninger, og behandleren bør vurdere i hvert enkelt tilfelle hvor langt det er riktig å gå i retning av å informere foreldrene. Her kan man ta hensyn til den unges alder, foreldrenes interesse i å få opplysningene, virkningene for klienten av at opplysningene gis osv. I alle tilfeller bør man først forsøke å få samtykke fra klienten selv, og informere om at opplysninger eventuelt blir gitt/kan bli gitt uten vedkommendes samtykke."

Det som er sagt her gjelder imidlertid ikke uten videre dersom det tas opp sak om enkeltvedtak. I slik sak vil taushetsplikten ofte ikke gjelde overfor foreldrene, enten fordi de selv er part i saken (forvaltningsloven § 13 b nr. 1) f eks i en sak etter sosialtjenestelovens § 6-3, eller fordi de opptrer som partsrepresentant for barnet. I disse tilfellene vil foreldre også ha rett til å se sakens dokumenter i medhold av forvaltningsloven § 18, med de unntak som følger av forvaltningsloven § 19.

For øvrig minner vi om at vi her bare behandler spørsmålet om forvaltningen kan påberope seg taushetsplikt. Et annet spørsmål er om forvaltningen har opplysningsplikt. (Se kap. 6).

I de tilfeller hvor en person etter forvaltningsloven § 13 a nr. 1 får taushetsbelagte opplysninger som direkte gjelder ham/henne selv, eller får slike opplysninger når den som har krav på taushet har samtykket, får vedkommende ikke selv taushetsplikt. Han/hun vil derved kunne bringe opplysningene videre. Får derimot en part opplysninger om andre personer med hjemmel i forvaltningsloven § 13 b nr 1, kan forvaltningsorganet pålegge vedkommende taushetsplikt, jf forvaltningsloven § 13 b annet ledd.

5.2 Samtykke

Dersom den som har krav på taushet samtykker i at opplysningene gjøres kjent for andre, oppheves taushetsplikten så langt som samtykket gjelder, jf forvaltningsloven § 13 a nr. 1.

Sosial- og helsedepartementet vil tilrå at sosialtjenesten nytter bestemmelsen om samtykke som første alternativ, når det er behov for begrensning av taushetsplikten. Dette på bakgrunn av at det bør tilstrebes størst mulig grad av åpenhet og samarbeid med klienten.

Samtykke må innhentes under omstendigheter som sikrer at det skjer frivillig og etter grundige overveielser hvor klienten har full oversikt over konsekvensene. Klienten må opplyses om hva samtykke innebærer, hvilke opplysninger det gjelder og hvor stor spredning opplysningene vil få – hvem som skal få opplysningene. Klienten har krav på en forklaring i et språk han/hun kan forstå.

Som utgangspunkt kreves det skriftlig samtykke fra klienten hvor dette er praktisk mulig. Dermed vil sosialtjenesten ha dokumentasjon for at samtykke er gitt og til hva, samtidig som klienten selv får anledning til å tenke nøye gjennom hva det er gitt samtykke til.

Selv om muntlig samtykke er like bindende som et skriftlig, bør muntlig samtykke bare benyttes i de tilfeller det ikke er mulig å innhente det skriftlig, f eks når det er nødvendig for saken at opplysninger omgående gis til andre og klienten bare kan nås over telefon.

Stiltiende samtykke som grunnlag for at taushetsplikten er opphevet kan bare godtas i rene unntakstilfeller, f eks når sosialtjenesten skal hjelpe klienten til å få plass i en skole eller institusjon. Forutsetningen må være at det er helt klart at klienten ville samtykke i at opplysningene gis videre til andre, og at det ikke er praktisk mulig å få et aktivt samtykke.

Taushetsplikten blir bare opphevet så langt som samtykket rekker. Hvor langt samtykket rekker, må bero på en konkret vurdering.

Når den som opplysningene angår er umyndig, d v s under 18 år, er det spørsmål om hvem det skal innhentes samtykke fra.

Dersom den umyndige har oppnådd en slik modenhetsgrad at han eller hun har evne til å forstå rekkevidden av handlingen og vurdere dens betydning, skal samtykke innhentes av den umyndige. Det er da ikke nødvendig å innhente foreldrenes/verges samtykke i tillegg. Etter legeloven § 32 annet ledd gjelder en 16-årsgrense. Innenfor sosialforvaltningen kan vi ikke stille en slik bestemt aldersgrense, men 16-årsgrensen kan nyttes som et veiledende utgangspunkt ved vurderingen av den mindreåriges modenhetsgrad.

Dersom den umyndige ikke har oppnådd tilstrekkelig modenhetsgrad, er det den eller de som har foreldreansvaret for den mindreårige som med visse begrensninger har kompetanse til å gi samtykke.

Dersom barnet har fylt 12 år, skal det gis anledning til å si sin mening før samtykke gis, jf lov om barn og foreldre § 31 annet ledd.

En viktig begrensning i foreldrenes kompetanse til å gi samtykke til frigivelse av opplysninger finner vi i sosialtjenesteloven § 8-8 fjerde ledd:

“Dersom barnets interesser tilsier det, kan fylkesmannen eller departementet bestemme at opplysninger skal være undergitt taushetsplikt, selv om foreldrene har samtykket i at de gjøres kjent.”

Denne bestemmelsen gjelder opplysninger som sosialforvaltningen eller sosialtjenestens institusjoner eller boliger med heldøgns omsorgstjenester sitter inne med. Departementet, eventuelt fylkesmannen, kan bestemme at taushetsplikten skal gjelde fullt ut selv om foreldrene ønsker at opplysningene skal frigis, f eks til massemedia. Bestemmelsen kan ikke nyttes overfor foreldre på den måten at forvaltningen kan hindre at foreldrene formidler videre opplysninger som de sitter inne med.

Ved spørsmålet om hvem som skal samtykke til opphevelse av taushetsplikten når den som har krav på taushetsplikt er umyndiggjort, sinnslidende eller psykisk utviklingshemmet gjelder de samme betraktningene om modenhetsgrad som for mindreårige. Dersom klienten ikke har evne til å forstå rekkevidden av handlingen og vurdere dens betydning, må samtykke innhentes av verge eller foreldre.

Dersom det ikke er oppnevnt verge, kan det være aktuelt å oppnevne hjelpeverge etter lov om vergemål for umyndige § 90 a.

5.2.1 *Den som har krav på taushet er død*

Taushetsplikten bortfaller ikke uten videre når den som har krav på taushet er død. Det vil heller ikke være tilstrekkelig å innhente arvingenes samtykke hvis det skulle være noen tvil om hva avdøde ville ha ønsket. Spørsmål vedrørende taushetsplikt i forhold til personlige opplysninger om avdøde personer oppstår vanligvis i forbindelse med rettssaker, og da som oftest i skiftesaker der det er tale om avdødes mentale tilstand ved opprettelse av testament. Sosiale tjenestemenn vil ofte ha et nærmere kjennskap til avdøde. Hvis de ønskede opplysningene ikke kan gis etter de unntaksbestemmelser som finnes i forvaltningsloven §§ 13 a og 13 b, vil man måtte forelegge spørsmålet om å løse vitnet fra taushetsplikten for fylkesmannen på vanlig måte, jf kap. 11.

5.3 **Anonymisering av taushetsbelagte opplysninger**

Dersom behovet for beskyttelse må anses varetatt ved at de aktuelle opplysningene gis i statistisk form eller individualiserende kjennetegn utelates på annen måte, kan opplysningene brukes uten hinder av taushetsplikten, jf forvaltningsloven § 13 a nr 2.

En konkret sak kan anonymiseres ved at navn, adresse og andre individualiserende kjennetegn tas bort og eventuelt erstattes med bokstaver eller lignende. Det må imidlertid vises stor varsomhet. Det kan også gis et sammendrag av saken uten at individualiserende data tas med. Hvis opplysningene ikke kan tilbakeføres til den person som har krav på taushet, er taushetsplikten ikke brutt. I mange tilfeller, f eks i små kommuner, vil opplysninger lett kunne føres tilbake til en bestemt person selv om individualiserende kjennetegn er utelatt. Da kan anonymiseringsformen ikke nyttes.

I saksfremlegg, diskusjon og lignende bør anonymisering brukes i størst mulig grad.

5.4 **Ingen berettiget interesse tilsier at opplysningene hemmeligholdes**

Taushetsplikten er ikke til hinder for at opplysninger gis ut når ingen berettiget interesse tilsier at de skal hemmeligholdes, jf forvaltningsloven § 13 a nr. 3. I praksis vil det stort sett dreie seg om tilfeller hvor opplysningene er alminnelig kjent eller tilgjengelig andre steder. Det bør vises forsiktighet med anvendelsen av denne bestemmelsen utover de helt opplagte tilfellene. Som aktuelt eksempel kan nevnes en sak hvor klienten selv har tatt initiativ til presseomtale av saken. I et slikt tilfelle taler mye for at ingen berettiget interesse tilsier at sosialforvaltningen skal være forpliktet til å holde enhver opplysning tilbake i forhold til pressen. Klienten har selv stilt opplysninger til pressens disposisjon og kan da ikke forvente å være beskyttet av sosialforvaltningens taushetsplikt.

Et annet spørsmål er hva sosialforvaltningen kan si til pressen. Det må vurderes i det enkelte tilfelle og vil til en viss grad være avhengig av hvor langt klienten har gått i å offentliggjøre sin sak. Sosialforvaltningen må vanligvis kunne korrigere og innenfor rimelighetens grenser supplere de opplysninger klienten har gitt til pressen. Samtidig presiseres det at sosialforvaltningen må holde seg til fakta og vise varsomhet når de går til det skritt å offentliggjøre opplysninger.

5.5 **Opplysningene brukes for å oppnå det formål de er gitt eller innhentet for**

Etter forvaltningsloven § 13 b nr 2 er taushetsplikten ikke til hinder for at opplysningene brukes for å oppnå det formål de er gitt eller innhentet for. Blant annet kan opplysningene brukes i forbindelse med saksforberedelse, avgjørelse, gjennomføring av avgjørelser, oppfølging og kontroll.

For at en konkret sak skal få en grundig behandling, kan det være nødvendig med kommunikasjon mellom tjenestemenn innenfor samme forvaltningsorgan og tjenestemenn innen overordnede og underordnede organer og tilsvarende organer i andre distrikter. Forvaltningsloven § 13 b nr 2 åpner opp for en slik nødvendig kommunikasjon. Etter denne bestemmelsen vil opplysninger i en sak underlagt taushetsplikt være tilgjengelig for alle som i kraft av sin stilling behandler saken. Dette gjelder på alle trinn i saksbehandlingen, også ved gjennomføring, oppfølging og kontroll, men bare som et ledd i saksbehandlingen.

I forbindelse med innhenting av opplysninger under saksforberedelse vil det i mange tilfeller være nødvendig å gi en del informasjon om saken til den eller de en uttalelse innhentes fra. Så langt det er nødvendig for å få opplysninger i saken, kan det gis opplysninger uten hinder av taushetsplikten i medhold av forvaltningsloven § 13 b nr 2.

Dersom det er aktuelt å nytte sakkyndig hjelp som ledd i saksbehandlingen, vil taushetsbelagte opplysninger kunne formidles til den sakkyndige så langt som det er av betydning for vedkommendes arbeid.

Også i forhold til andre samarbeidspartnere som f eks støttekontakter, institusjoner og evt naboer/borettslag, banker etc kan det være behov for å formidle en del taushetsbelagte opplys-

ninger. Opplysningene kan bare gis så langt som det er nødvendig for å forberede, avgjøre og gjennomføre en sak. Hvilke opplysninger som kan gis og mengden av opplysninger må vurderes i forhold til den enkelte samarbeidspartner. Det oppfordres her til å vise stor grad av forsiktighet.

Dersom det er etablert samarbeidsgrupper, ansvarsgrupper eller lignende for behandling av konkrete saker, kan sosialforvaltningen i den enkelte sak gi de opplysninger som er nødvendige for at samarbeidspartene skal kunne bidra med sitt.

Det presiseres at taushetsplikt må innskjerpes overfor de personer/organer som får kjennskap til opplysningene. Videre presiseres det at det ikke skal formidles taushetsbelagte opplysninger ut over det som i den enkelte relasjon er nødvendig og forsvarlig for arbeidet med den konkrete saken. Og opplysningene kan bare brukes i den konkrete saken.

Taushetsbelagte opplysninger vil særlig bli spredd til et stort antall personer når avgjørelsesmyndigheten i saken er lagt til et styre eller en nemnd. De taushetsbelagte opplysningene kan etter forvaltningsloven § 13 b nr 2 gjøres tilgjengelige for alle som behandler saken, og må også være tilgjengelige. For å unngå uheldige konsekvenser av en slik spredning av opplysninger, er det utformet regler om utsendelse og oppbevaring av fortrolige dokument (se kap. 9).

5.6 Arbeidsmessige forhold innenfor samme etat/organ

Etter forvaltningsloven § 13 b nr 3 er taushetsplikten ikke til hinder for at opplysningene er tilgjengelige for andre tjenestemenn innen organet eller etaten. Forutsetningen etter bestemmelsen er at spredningen av opplysninger ikke går lengre enn det som trengs for en hensiktsmessig arbeids- og arkivordning.

Innenfor sosialforvaltningen vil sosialadministrasjonen med folkevalgte organer på alle administrative nivåer tilhøre samme etat. Sosialetaten omfatter således i tillegg til de folkevalgte organene både den kommunale sosialadministrasjonen, den fylkeskommunale sosialadministrasjon, fylkesmannens sosial- og familieavdeling, Fylkesnemnda for sosiale saker og Sosial- og helsedepartementet. Det vil heller ikke være taushetsplikt mellom sideordnede organer i ulike kommuner. Det kan i noen saker være aktuelt å få opplysninger fra sosialtjenesten i en annen kommune hvor klienten tidligere har oppholdt seg.

Sosialadministrasjonen og politiske utvalg innen samme kommune som behandler saker etter sosialtjenesteloven regnes som samme forvaltningsorgan. Derimot regnes ikke helseadministrasjonen innen kommunen til samme organ.

Det presiseres at opplysningene bare skal være tilgjengelige for de forskjellige tjenestemenn innen organet eller etaten, så langt som det er nødvendig for en hensiktsmessig arbeids- eller arkivordning, dvs arbeid knyttet til journalføring, registrering, arkivering, saksbehandling, skriving, veiledning og intern opplæring. Tilgjengeligheten må ha sammenheng med den enkelte tjenestemanns/folkevalgtes oppgaver. Det kan også foreligge taushetsplikt innen samme etat, idet opplysninger bare kan gis til personer innen etaten som har behov for disse i sitt arbeid. Det vises i denne forbindelse til Høyesteretts dom i RT 1989 sidene 1363 følgende som gir uttrykk for strenge krav til taushetsplikten.

Forvaltningen plikter, alt etter opplysningenes art og de praktiske arbeidsforhold, å sørge for et slikt system at dokumenter/taushetsbelagte opplysninger ikke gis større spredning enn nødvendig.

5.7 Statistisk bearbeiding, utrednings- og planleggingoppgaver, revisjon eller annen form for kontroll

Etter forvaltningsloven § 13 b nr 4 er taushetsplikten ikke til hinder for at taushetsbelagte opplysninger brukes til statistisk bearbeiding, i utredning og andre planleggingsoppgaver og i forbindelse med revisjon og annen form for kontroll med forvaltningen.

5.7.1 *Statistikk*

Bestemmelsen gir adgang til å overlate ellers taushetsbelagte opplysninger til tjenestemenn enten disse er ansatt i etaten eller utenfor etaten, for utarbeidelse av statistikk for det offent-

lige. Bestemmelsen gir også adgang til å la private konsulenter og andre utenforstående utarbeide statistikk på grunnlag av fortrolige dokumenter så lenge disse utfører arbeidet til bruk for forvaltningen. De vil som oppdragstakere da ha taushetsplikt etter de aktuelle lovene. For sikkerhets skyld bør dette presiseres overfor dem.

Som ledd i Sosialdepartementets tilsynsmyndighet med sosialomsorgen og edruskapsarbeidet utviklet departementet, i samarbeid med Statistisk Sentralbyrå og Kommunenes Sentralforbund, et opplegg for klientstatistikk som ble gjort gjeldende fra og med 1992, jf någjeldende lov om sosiale tjenester § 2-5 bokstav a).

Systemet er lagt opp slik at det skal kunne dekke sentrale myndigheters behov for en bedre og mer korrekt klientstatistikk til bruk for planlegging, budsjettering og en rekke andre formål. Videre er det lagt opp som et kombinert klientregistrerings- og journal skjema slik at kommunene har mulighet for å kombinere flere arbeidsoppgaver og også kan nytte skjemaet til interne statistikkformål.

Statistisk sentralbyrå er gitt fullmakt til på vegne av Sosial- og helsedepartementet å innhente data til bruk for den offentlige sosialstatistikken.

Dersom utarbeidelsen av statistikk skjer til forskningsformål, må spørsmålet vurderes etter forvaltningsloven § 13 d (se kap. 8).

5.7.2 *Utredningsarbeid og planlegging*

Innenfor sosialetaten kan ellers taushetsbelagte opplysninger nyttes som grunnlagsmateriale for utredning og planleggingsarbeid. Forvaltningen kan engasjere sakkyndige utenfor etaten til å utføre utrednings- eller planleggingsarbeid på vegne av forvaltningsorganet. Vedkommende utreder eller planlegger vil da selv bli underlagt taushetsplikt etter forvaltningsloven § 13.

5.7.3 *Hvem kan delta på møter i folkevalgte organer som behandler saker etter sosialtjenesteloven*

Innenfor den kommunale sentraladministrasjon vil kommunens/fylkeskommunens ordfører og administrasjonssjef i medhold av kommuneloven § 9 nr 4 og § 23 nr 3 ha rett til å være til stede eller å la seg representere henholdsvis ved et annet kommunestyremedlem eller en underordnet tjenestemann. Disse reglene gjelder tilsvarende for utvalg som er opprettet i medhold av andre lover. Fra 1. januar 1994 gjelder disse regler også for klientutvalg som opprettes i samsvar med ny § 8-5 a i lov om sosiale tjenester m v.

Ordføreren og administrasjonssjefen vil i de tilfeller de har rett til å møte i et folkevalgt organ innen sosialtjenesten, ha krav på å få varsel om møter i god tid og rett til å få sakslister og se dokumentene i sakene. Regelen om at sakslister skal leveres tilbake til sosialadministrasjonen gjelder også ordfører og administrasjonssjef.

Ordfører og administrasjonssjef vil også ha adgang til å gjøre seg kjent med protokollene til folkevalgte organer innen sosialtjenesten. Departementet forutsetter imidlertid at det vises varsomhet med å levere protokollutskrifter som gir opplysninger om klientene.

5.7.4 *Kontroll og revisjon*

Sosialtjenesten er underlagt revisjon og annen form for kontroll.

Taushetsplikten er ikke til hinder for at kommunerevisjonen gis adgang til de opplysninger som er nødvendige for å utføre de revisjonsoppgaver den er pålagt etter lov, instruks m v, jf forvaltningsloven § 13 b nr 4. Dette vil i prinsippet innebære at revisor kan få adgang til alle opplysninger i en klientsak. Departementet regner imidlertid med at revisors nødvendige kontrollfunksjon gjennomføres ved varsom bruk av de taushetsbelagte opplysningene.

Det følger også av den nye kommunelovens § 60 nr. 6 at revisor for kommunene eller fylkeskommunene og kontrollutvalget har rett til nødvendig innsyn i kommunens eller fylkeskommunens saksdokumenter og arkiver uavhengig av regler om taushetsplikt. Når det gjelder

sosiale saker skal revisjonen vurdere sitt behov meget nøye og opplysningene må behandles med særlig varsomhet. Se Kommunal- og arbeidsdepartementets rundskriv H-5/93 "Til § 11" i forskriften om revisjon, jf § 6 i forskriften om kontrollutvalg. Kontrollutvalget har overtatt den kontrollfunksjon som tidligere lå til formannskapet.

De fleste kommuner har nå gått over til regnskapsføring på EDB. Erfaringene har vist at taushetsbelagte opplysninger som viser klientforhold, bl a hvilke personer som mottar lån fra sosialforvaltningen, har kommet med i kommunenes vanlige regnskapsoversikter og derved er gjort tilgjengelig for personer og etater som ikke skal bli kjent med disse opplysningene. Dette er klare brudd på taushetsplikt som gjelder for slike opplysninger. Teknisk kan man ordne seg slik at opplysningene anonymiseres, eventuelt at hver klient gis et eget nummer av sosialadministrasjonen, slik at bare nummeret kommer i regnskapet. De regnskapssystemer som benyttes må ikke være slik at opplysninger som kan identifisere klienter ved sosialadministrasjonen, gjøres alment kjent i kommuneadministrasjonen.

Dersom det er nødvendig for kommunerevisjonen å finne tilbake til den klient en transaksjon gjelder, kan revisjonen ved å henvende seg til sosialtjenesten få oppgitt klientens navn i de tilfeller revisjonen finner dette nødvendig.

Ved etableringen av et slikt system med egne klientnumre har det vært reist spørsmål om det med visse mellomrom skal sendes ajourførte lister over klientene til kommunerevisjonen. Da et internt nummersystem også vil kunne omfatte klienter og saker hvor det ikke er aktuelt å føre den type kontroll som kommunerevisjonen utfører, vil en ordning med oversendelse av lister over alle klienter være å spre taushetsbelagte opplysninger ut over det som er nødvendig for revisjon.

Utlevering av klientens navn til kommunerevisjonen bør derfor bare skje i forbindelse med at revisjonen anmoder om saker som ledd i sin kontrollvirksomhet. Dersom revisjonen eller kontrollutvalget ønsker samtlige vedtak i alle klientsaker, må det begrunnes nærmere at dette er nødvendig i helt spesielle tilfeller.

Når kommunerevisjonen skal gjøre seg kjent med dokumenter i den enkelte klientsaken, ser Sosial- og helsedepartementet det som mest hensiktsmessig at revisjonen gjennomgår saken hos sosialtjenesten. Imidlertid må også dokumentene kunne oversendes revisjonens kontor og behandles der. Det understrekes at de strenge reglene som gjelder for oppbevaring av slike dokumenter hos sosialtjenesten også gjelder så lenge saker er i kommunerevisjonen/kontrollutvalget.

Overordnet organ vil uten hensyn til taushetsplikten kunne kontrollere et underordnet organ. Videre vil en overordnet uten hinder av taushetsplikten kunne kontrollere en underordnet. Dette innebærer at et folkevalgt organ kan kreve innsyn i saker som behandles av underutvalgene. Etter kommuneloven § 60 nr. 1 innebærer dette at kommunestyret/fylkestinget kan forlange enhver sak lagt frem for seg.

5.8 Opplysninger til andre forvaltningsorganer

I henhold til sosialtjenesteloven § 8-8 er det gjort innskrenkning i forvaltningslovens bestemmelser i § 13 b nr. 5 og 6. Innskrenkningen er begrunnet i den tillitssvikt som vil kunne oppstå mellom sosialforvaltning og klient dersom forvaltningsloven § 13 b nr 5 og nr 6 skulle gjelde fullt ut, samt at det uten taushetsplikt vil være svært vanskelig å utføre sosialt arbeid innenfor deler av hjelpeapparatet.

Etter forvaltningsloven § 13 b nr 5 er taushetsplikten ikke til hinder for at et forvaltningsorgan gir andre forvaltningsorgan opplysninger om en persons forbindelse med organet og om avgjørelser som er truffet og ellers slike opplysninger som det er nødvendig å gi for å fremme avgiverorganets oppgaver etter lov, instruks eller oppnevningssgrunnlag.

Heller ikke er taushetsplikten til hinder for at et forvaltningsorgan anmelder eller gir opplysninger om lovbrudd til påtalemyndighet eller kontrollorgan når det finnes ønskelig av allmenne omsyn eller forfølgning av lovbrudd har naturlig sammenheng med avgiverorganets oppgaver, jfr. forvaltningsloven 13 b nr 6.

Etter bestemmelsene i sosialtjenesteloven kan opplysninger til andre forvaltningsorgan, herunder opplysning/anmeldelse til politiet, bare gis når det er nødvendig for å fremme avgiverorganets eller institusjonens oppgaver eller for å forebygge vesentlig fare for liv eller alvorlig skade for noens helse.

Utgangspunktet er altså at sosialforvaltningen kan gi andre forvaltningsorganer, herunder politi/påtalemyndighet, opplysninger uten hinder av taushetsplikten når dette er nødvendig for å fremme sosialforvaltningens oppgaver. Sosialforvaltningens interesser behøver ikke være knyttet til et konkret tiltak. Det kan f.eks. være aktuelt å gi opplysninger til andre forvaltningsorganer for et mer generelt oppfølgingsarbeid med en klient. Det må være en klar og direkte sammenheng mellom det å gi opplysninger til andre forvaltningsorganer og ivaretagelse av sosialforvaltningens interesser.

Det er sosialforvaltningen selv som må ta standpunkt til om spredning av opplysninger til et annet forvaltningsorgan fremmer sosialforvaltningens arbeidsoppgaver. Dette kan ikke det andre forvaltningsorganet, f.eks. politiet, vurdere.

I lov om sosiale tjenester § 3-2 oppfordres sosialtjenesten til å samarbeide med andre forvaltningsorganer, se annet ledd om samarbeid i klientsaker. Denne bestemmelsen gir imidlertid i seg selv ikke grunnlag for å utveksle taushetsbelagte opplysninger. De øvrige betingelser for å utveksle opplysninger må være til stede. Vanligvis vil klienten se seg tjent med et samarbeid og gi sitt samtykke til at opplysningene gis til et annet organ som kan dekke noe av klientens hjelpebehov.

Det er viktig å understreke at taushetsplikten ikke må være til hinder for nødvendig samarbeid. I f.eks. incest- og andre mishandlingssaker må oftest flere instanser inn i bildet for å få saken opplyst og for å sikre de berørte faglig hjelp. Det samme gjelder i stor grad arbeidet med rusmiddelmissbrukere, jf. avsnitt 6.3.2. Særlig i undersøkelsesfasen vil det kunne være behov for å koble inn andre instanser. Dette gir imidlertid ikke grunnlag for generelt tverretattlig samarbeid. Hvilke opplysninger som kan gis ut og til hvilke organer, må bestemmes ut fra behovene i den enkelte sak.

Det er forvaltningsorganet som kan gi opplysningene. Det vil si at ikke enhver tjenestemann kan gi slike opplysninger. Kommunen må bestemme uttrykkelig hvilke tjenestemenn som skal ha slik myndighet.

Spørsmålet om å gi opplysninger til andre forvaltningsorganer er for sosialforvaltningen bl. a. aktuelt når det gjelder politi og påtalemyndigheten. Det må tas i betraktning at det i visse situasjoner er ønskelig og nødvendig med et samarbeid mellom politi og sosialforvaltningen nettopp for å fremme sosialforvaltningens oppgaver. I noen tilfeller vil det være nødvendig eller ønskelig for sosialforvaltningens virksomhet at klienten gjør opp sitt forhold med straffettsapparatet. Taushetsplikten bør i slike tilfeller ikke hindre et samarbeid som fortoner seg nødvendig. Samtidig presiseres at det er sosialtjenestens oppgaver som skal være bakgrunnen for at opplysninger frigis. Det må ikke bli slik at opplysninger utelukkende gis for å løse politiets oppgaver, og det bør unngås at sosialetaten blir hovedkilde for politiets muligheter til å pågripe eller arrestere etter søkte personer.

Om sosialtjenestens plikt til å gi utlendingsmyndighetene opplysninger om utlendingers navn og adresse se avsnitt 6.2.6 om ny utlendingslov av 5. juni 1988 § 45.

Sosialforvaltningen kan alltid, uten hinder av taushetsplikten, gi opplysninger til andre forvaltningsorganer, herunder inngi anmeldelse til politiet, når dette er nødvendig for å forebygge vesentlig fare for liv eller alvorlig skade på noens helse. Det kan være helt spesielle situasjoner hvor det fortoner seg som nødvendig å beskytte utenforståendes liv eller helse, selv om disse personene ikke direkte er klienter hos sosialtjenesten og dermed klart kan sies å inngå i organets egne oppgaver. Foreligger det nærliggende fare for drap, alvorlig mishandling m.v. omfattes forholdet av anmeldelsesplikt etter straffeloven § 139, se også avsnitt 6.2.5. Videre kan nevnes tilfeller hvor sosialtjenesten får kjennskap til uoppblandet eller urent stoff på narkotikamarkedet som kan ha katastrofale konsekvenser for misbrukere. Ordinær bruk/misbruk eller omsetning av narkotika vil imidlertid ikke i seg selv være tilstrekkelig til å kunne gi opplysninger til andre forvaltningsorganer, herunder politiet, se avsnitt 6.2.5.

6. OPPLYSNINGSPLIKT – OPPLYSNINGSRETT

Motstykket til taushetsplikt er opplysningsplikt. Sosialtjenesten vil i noen tilfeller ikke være pliktig til å bevare taushet omkring visse opplysninger, men tvert imot ha en plikt til å videreformidle de aktuelle opplysningene.

I noen tilfeller vil sosialtjenesten selv kunne velge om visse opplysninger skal videreformidles eller holdes tilbake. Sosialtjenesten har da en opplysningsrett/taushetsrett. Unntak fra taushetsplikt fører altså ikke automatisk til en plikt til å gi opplysninger. I en del tilfeller er det sosialtjenesten selv som må vurdere om opplysninger skal holdes tilbake eller videreformidles.

6.1 **Motstrid mellom bestemmelser om taushetsplikt og opplysningsplikt/rett**

Taushetsbelagte opplysninger skal ikke videreformidles. Imidlertid pålegger en del bestemmelser i andre lover sosialtjenesten å gi opplysninger, og en del bestemmelser gir sosialtjenesten adgang til å videreformidle opplysninger. En bestemmelse i annen lov om plikt til å gi opplysninger begrenser ikke taushetsplikten med mindre bestemmelsen i den andre loven fastsetter eller klart forutsetter at taushetsplikten ikke skal gjelde, jf forvaltningsloven § 13 f annet ledd. Av samme bestemmelse følger videre at det kan foreligge en rett, men ikke en plikt til å gi opplysninger uansett taushetsplikt. Også dette må klart fremgå av vedkommende lovbestemmelse. Det beror på en fortolkning av vedkommende lovbestemmelse om det klart forutsettes at taushetsplikten ikke skal gjelde.

For sosialtjenesten vil det ikke bare være et spørsmål om når opplysninger kan eller skal videreføres til andre forvaltningsorganer. Det vil også være et spørsmål om i hvilke tilfeller det er aktuelt å kreve eller be om opplysninger fra andre forvaltningsorganer.

Nedenfor skal det gis en oversikt over de viktigste bestemmelsene som regulerer tilfeller hvor sosialtjenesten har opplysningsplikt/rett til å videreformidle ellers taushetsbelagte opplysninger (avsnitt 6.2) og tilfeller hvor andre forvaltningsorgan har plikt/rett til å gi fra seg taushetsbelagte opplysninger til sosialforvaltningen (avsnitt 6.3).

6.2 **Sosialtjenestens plikt/rett til å videreformidle til andre organer opplysninger som er taushetsbelagte**

6.2.1 *Trygdeetaten*

I henhold til folketrygdloven § 18-3 nr 1 plikter blant annet sosialtjenesten, uten hinder av taushetsplikten, å gi de opplysninger trygdens organer trenger for å sikre riktig behandling av saker etter folketrygdloven. Det er en klar forutsetning at det bare er aktuelt å gi de opplysningene som vurderes som nødvendige for å sikre en riktig behandling. Bestemmelsen får bare anvendelse i forhold til konkrete enkeltsaker som blir forelagt sosialtjenesten. Den kan ikke påberopes for å få tilgang til mer generelle opplysninger eller taushetsbelagte opplysninger vedrørende grupper av klienter.

Det samme gjelder folketrygdloven § 14-3 der sosialtjenesten plikter å gi uttalelser (sosialrapporter) til trygdens organer i visse saker, selv om denne bestemmelsen ikke sier uttrykkelig at sosialtjenesten har slik plikt uten hinder av taushetsplikten. Det fremgår av hensikten med bestemmelsen at det er klart at taushetsplikten ikke skal gjelde, jf forvaltningsloven § 13 f annet ledd, selv om uttalelsen også omfatter opplysninger som ikke er innhentet etter anmodning fra trygdens organer, men forelå fra før i sosialtjenesten. Jf også den generelle regel i § 18-3.

6.2.2 *Ligningsmyndighetene*

Ligningsloven av 13. juni 1980 nr. 24 har regler om opplysningsplikt. Reglene er trådt i kraft fra 1. juli 1988.

Etter lovens § 6-13 nr 2 skal myndigheter som utbetaler stønader m v etter krav fra ligningsmyndighetene gi opplysninger om utbetalte beløp og om grunnlaget for dem uten hinder av den taushetsplikt som de ellers har. Etter denne bestemmelsen vil sosialtjenesten ha opplysningsplikt overfor ligningsmyndighetene. For øvrig er det understreket at bestemmelsen må brukes meget varsomt i de tilfeller en berører rent personlige forhold som ikke direkte har noe å gjøre med skatteytens økonomiske forhold (Innst. Ot. nr 44 (79-80) side 44).

6.2.3 *Statens lånekasse for utdanning*

I medhold av § 16 i lov av 26. april 1985 nr. 21 om utdanningsstøtte til elever og studenter kan Statens lånekasse innhente opplysninger om den enkelte støttesøker fra ligningskontor og andre offentlige kontorer etter forskrifter gitt av departementet i samråd med Datatilsynet.

Spørsmålet om lovens § 16 slår igjennom overfor taushetsplikten i sosialsektoren har vært forelagt Justisdepartementets Lovavdeling, som i brev av 27. oktober 1988 bl a uttaler følgende:

“Det er klart at utdanningsstøttelova ikkje uttrykkelig “fastsetter” som sagt i § 13 f annet ledd at opplysningar kan innhentast frå andre offentlege organ utan at teieplikt hindrar det.

Men som nemnt følgjer det av § 13 f siste alternativ at det er tilstrekkeleg for å setje lovbestemt teieplikt til side at lova har som klar føresetnad at opplysningsplikta skal gå foran. Vi vil tru at utdanningsstøttelova byggjer på ein slik føresetnad. Vi syner til fråsegner i forarbeida, jf. Ot. prp. nr. 20 1984-85 s. 4, der ein mellom anna nemner behov for kontroll av opplysningane til søkjaren, og at slik verifisering bør kunne foregå ved at opplysningane vert innhenta direkte frå andre forvaltningsorgan.”

Men Justisdepartementet sier videre at Lånekassen ikke kan kreve fremlagt andre opplysninger enn slike som de har klart behov for ut fra sitt kompetanseområde etter utdanningsstøtteloven.

6.2.4 *Statens helsetilsyn*

I henhold til legemiddelloven av 20. juni 1964 nr 5 § 23 har bl a sosialtjenesten en opplysningsrett når det gjelder å gi Statens helsetilsyn opplysninger om mulig misbruk av narkotika. Lovbestemt taushetsplikt er altså ikke til hinder for at slike opplysninger gis.

På anmodning er sosialtjenesten pliktig til å gi Statens helsetilsyn opplysninger om bestemte personers mulige misbruk av narkotika m v, eller om andre bestemte angitte tilfeller av misbruk eller overtredelser av bestemmelser i lov eller forskrift om disse varene.

6.2.5 *Politiet og påtalemyndigheten*

Overfor politiet har man ingen generell opplysningsplikt. Offentlige tjenestemenn og andre som handler på vegne av stat eller kommune plikter likevel å gi forklaring om forhold som de er blitt kjent med i sin stilling eller sitt verv, dersom dette kan skje uten å krenke taushetsplikt de har etter lov, forskrift eller instruks, jf straffeprosessloven § 230. Her gjelder altså en opplysningsplikt, men bare for opplysninger som ikke er taushetsbelagte. Det er sosialtjenesten, og ikke politiet, som må ta standpunkt til om opplysningen er taushetsbelagt. Vi gjør spesielt oppmerksom på at det forhold at opplysningen i visse sammenhenger er unntatt fra taushetsplikt, f eks i forbindelse med samarbeid med andre organer, ikke gjør den taushetsfri i forhold til straffeprosessloven § 230.

I denne forbindelsen vil vi spesielt gjøre oppmerksom på at offentlige tjenestemenn og andre som handler på vegne av stat eller kommune også kan løses fra sin taushetsplikt for å forklare seg i politiavhør, jf straffeprosessloven § 230 som bl a henviser til straffeprosessloven § 118, se avsnitt 11.9.

Etter regler i straffeloven påligger det imidlertid alle å anmelde visse meget alvorlige forhold til politiet. Det skal gjøres uhindret av taushetsplikten. Selv om sosialforvaltningen i praksis sjelden vil stå overfor slike saker, nevnes de viktigste bestemmelsene i straffeloven om dette:

Etter straffeloven § 139 påligger det alle gjennom anmeldelse eller på annen måte å søke avverget visse straffbare handlinger, som brannstifting og andre ødeleggelse hvor tap av menneskeliv lett kan forårsakes, voldtekt, utuktig omgang med mindreårige, frihetsberøvelse, legemsbeskadigelse, drap og ran. Den omstendighet at vedkommende har taushetsplikt begrenser ikke anmeldelsesplikten. I straffeloven § 172 settes straff for den som unnlater å gi opplysninger som viser at en person er uskyldig dømt eller tiltalt. Også denne bestemmelsen må gjelde uten hensyn til taushetsplikt.

Ifølge straffeloven § 387 nr 2 er det straffbart å unnlate å søke avverget – ved anmeldelse eller på annen måte – ulykker og annet som medfører fare for menneskeliv. På samme måte som ved straffeloven § 139 vil sosialtjenesten ha plikt til å gi nødvendige opplysninger når forholdet faller inn under straffeloven § 387 nr 2 uten hensyn til bestemmelser om taushetsplikt.

Det at sosialtjenesten i sitt arbeid får kjennskap til en alvorlig uoppklart forbrytelse er i seg selv ikke nok til at man kan gi opplysningen videre til politiet. Unntak kan gjøres for å avverge nye alvorlige straffbare handlinger, jf straffeloven §§ 139 og 387 nr. 2. Videre kan det gjøres unntak fra taushetsplikten i medhold av forvaltningsloven § 13 b nr. 6 sammenholdt med sosialtjenesteloven § 8-8 tredje ledd når det er nødvendig for å fremme avgiverorganets eller institusjonens oppgaver eller for å forebygge vesentlig fare for liv eller alvorlig skade for helse.

6.2.6 *Ny utlendingslov.*

I lov om utlendingers adgang til riket og deres opphold her (utlendingsloven) av 24. juni 1988 med senere endringer, er det i § 45 Plikt til å gi melding, gitt følgende bestemmelse:

“Kongen kan gi bestemmelser om:

- g) at offentlig myndighet etter anmodning skal gi utlendingsmyndighetene opplysninger til bruk i sak etter loven her om utlendingers navn og adresse uten hinder av taushetsplikt etter lov av 13. desember 1991 nr. 81 om sosiale tjenester m.v. § 8-8 eller lov av 17. juli 1992 nr. 100 om barneverntjenester § 6-7.

Kongen kan gi nærmere regler om hvilke opplysninger fortegnelsene skal inneholde.

Den det skal gis melding om, plikter å gi de opplysninger som er nødvendige for at meldeplikten kan bli oppfylt.”

Justiskomiteen har i Innst. O. nr. 92 for 1987-88 (s. 23) uttalt følgende om ovennevnte bestemmelse:

“..... . Komiteen er kjent med at det i mange tilfeller har vist seg vanskelig både for myndighetene og vedkommende advokat å komme i kontakt med utlendinger som oppholder seg i Norge. Hensynet til rask saksbehandling og for at vedtak kan bli forkynt uten store forsinkelser, tilsier at andre offentlige myndigheter etter anmodning bistår politiet.

Komiteen vil understreke at det ikke er foreslått noe generelt unntak fra offentlige myndigheters taushetsplikt etter helse- og sosiallovgivningen. Det er bare utlendingers navn og adresse som utlendingsmyndighetene kan kreve opplyst. Sosial- og helsemyndighetene vil således fortsatt ha full taushetsplikt når det gjelder alle mer personlige og følsomme opplysninger.

Komiteen mener at lovforslaget § 45 første ledd bokstav g ikke kan oppfattes slik at politiet får generell adgang til å kreve navne- og adresselister over utenlandske klienter av sosialmyndighetene.”

6.2.7 *Lov om folkeregistrering*

Etter pålegg fra folkeregisteret eller Sentralkontoret for folkeregistrering (i Skattedirektoratet) plikter offentlig myndighet uten hinder av lovbestemt taushetsplikt å gi de meldinger og opplysninger som er nødvendige for folkeregistreringen, jf § 12 i lov av 16. januar 1970 nr 1. Bestemmelsen gjelder også sosialforvaltningen.

6.2.8 *Barneverntjenesten. Sosialtjenesteloven § 8-8 a.*

Etter denne bestemmelsen skal sosialtjenestens personell, uten hinder av taushetsplikten og av eget tiltak, gi barneverntjenesten opplysninger når det er grunn til å tro at barn blir mishandlet eller det foreligger andre alvorlige former for omsorgssvikt. Slike opplysninger skal også gis etter pålegg fra de organer som er ansvarlige for gjennomføringen av lov om barneverntjenester. Se også sistnevnte lovs § 6-4. Bestemmelsene gjelder bare overfor barneverntjenesten, ikke overfor andre etater som har ansvar for barn.

6.2.9 *Forsøksvirksomhet i sosial- og helsetjenesten*

I lov om planlegging av og forsøksvirksomhet i sosialtjenesten og helsetjenesten i kommunene av 19. november 1982 nr. 68 var det inntil 1. januar 1994 i kapittel III hjemmel for – i forsøkssammenheng – å behandle en klientsak i en faggruppe. I den forbindelse var det adgang til å videreformidle opplysninger til faggruppen i den utstrekning dette var ønskelig av hensyn til klienten eller pasienten. Det kunne også gis samtykke til at det på forsøksstedet ble opprettet et registreringskartotek med opplysninger om de enkelte klienter eller pasienter og hvor opplysningene finnes. Lovens kapittel III er nå opphevet i forbindelse med at ny kommunelov trådte i kraft. De nevnte bestemmelser er ikke tatt med i annen lov isteden. De vanlige bestemmelsene om taushetsplikt vil således gjelde for arbeidet i faggrupper.

6.3 **Sosialforvaltningens krav på opplysninger fra andre organer uten hinder av taushetsplikten**

6.3.1 *Lov om sosiale tjenester § 8-5*

I saker som gjelder tjenester etter denne loven kan sosialtjenesten kreve opplysninger fra andre offentlige organer. Men hvis klienten ikke har samtykket i at opplysningene blir innhentet, skal spørsmålet om opplysningene kan gis uten hinder av taushetsplikt, avgjøres etter de taushetsbestemmelser som gjelder for avgiverorganet. Dette innebærer en endring i forhold til de tidligere bestemmelser i § 20 i lov om sosial omsorg og § 4 nr 4 i edruskapsloven. Adgangen til å kreve taushetsbelagte opplysninger fra andre forvaltningsorganer er således betydelig innskrenket.

De bestemmelsene som nå er tatt inn i andre lover om adgangen til å gi sosialtjenesten taushetsbelagte opplysninger er innskrenket til opplysninger om stønadsaker og arbeidsforhold, jf folketrygdloven § 18-4 a, lov om krigspensjonering av militærpersoner § 31 nr 3, lov om krigspensjonering av hjemmestyrkepersonell og sivilpersoner § 40 nr 3, lov om yrkesskadetrygd § 46, lov om tiltak til å fremme sysselsetting § 39 og ligningsloven § 3-13 nr 2 bokstav a. Dersom sosialtjenesten ønsker opplysninger om slike forhold fra andre forvaltningsorganer må det vises til bestemmelsen i angjeldende lov.

Det presiseres at dersom en uten større vansker kan skaffe tilfredsstillende opplysninger på annen måte enn ved å vende seg til myndigheter som har taushetsplikt, skal en velge denne utvei. Før en henvender seg til andre organer, skal en søke å få innhentet de nødvendige opplysninger av klienten selv eller få hans samtykke til å innhente opplysningene.

Det gjøres oppmerksom på at det gjelder egne regler om adgangen til å gi taushetsbelagte opplysninger til barneverntjenesten.

6.3.2 *Saker vedrørende rusmiddelmissbruk*

Arbeidet med rusmiddelmissbrukere i ansvarsgrupper og tiltakskjeder innebærer samarbeid på tvers av etater. Reglene om taushetsplikt setter visse rammer for hvordan denne form for arbeid kan gjennomføres. Dette innebærer at kommunikasjon og samarbeid må skje innenfor gjeldende regelverk om taushetsplikt.

Er opplysningene underlagt taushetsplikt, bør man såvidt mulig innhente skriftlig samtykke fra klienten til at opplysningene kan innhentes, jf avsnitt 5.2. Utgangspunktet må være at kli-

enten selv skal kunne avgjøre hvem som kan få opplysninger om vedkommende og til hvilket formål opplysningene kan brukes. Selv om klienten gir sitt samtykke er det imidlertid en forutsetning at utvekslingen av informasjon begrenses til det som er nødvendig i det enkelte tilfelle.

Dersom misbrukeren ikke samtykker i at taushetsbelagte opplysninger innhentes, skal spørsmålet om hvorvidt opplysningene kan gis uten hinder av lovbestemt taushetsplikt avgjøres etter sosialtjenestelovens § 8-8 jf forvaltningsloven §§ 13 – 13 e og § 8-5 som er nærmere omtalt under avsnitt 6.3.1.

Også samarbeidspartnere uten etatstilknytning og tjenestemessig fastsatt taushetsplikt kan trekkes inn i tiltaksarbeidet der det er hensiktsmessig. I så fall må klientens samtykke *alltid* foreligge. Samtykket bør også omfatte tillatelse til at tiltaket har slike deltakere. Disse må i tilfelle undertegne en egen taushetsplikterklæring.

7. FORHOLDET MELLOM TAUSHETSPLIKTBESTEMMELSENE OG LOV OM OFFENTLIGHET I FORVALTNINGEN

Lov om offentlighet i forvaltningen § 2 gir som hovedregel enhver krav på å få gjøre seg kjent med forvaltningens saksdokumenter. Med dokumenter i denne sammenheng menes dokumenter som er utferdiget av et forvaltningsorgan og dokumenter som er kommet inn eller lagt frem for et forvaltningsorgan, jf lov om offentlighet i forvaltningen § 3. I samme lovs § 5 a er det imidlertid gjort unntak fra denne hovedregelen for opplysninger som er undergitt taushetsplikt. Opplysninger undergitt taushetsplikt i lov eller i medhold av lov er unntatt fra offentlighet. Unntaket er samtidig et forbud mot offentlighet. Taushetsplikten etter forvaltningsloven går altså foran reglene om offentlighet etter offentlighetsloven.

Unntaket gjelder bare de opplysninger som er undergitt taushetsplikt. Øvrige deler av et dokument vil som hovedregel være offentlige, jf lov om offentlighet i forvaltningen § 5 a annet ledd.

Bare hvor de ikke taushetsbelagte delene alene vil gi et åpenbart misvisende bilde av dokumentets innhold eller hvor unntatte opplysninger utgjør den vesentligste del av dokumentets innhold, kan alle opplysninger/hele dokumentet unntas fra offentligheten.

Når en begjæring fra presse eller andre om innsyn i opplysninger avslås med den begrunnelse at opplysningene er undergitt taushetsplikt, skal det oppgis hvilke bestemmelser som er grunnlaget for taushetsplikten, f eks lov om sosiale tjenester § 8-8. Dette følger av offentlighetsloven § 9 annet ledd.

Når det gjelder journaler (oversikt over inngående og utgående post), lignende register og møtekart til folkevalgte organer i kommuner og fylkeskommuner, følger det av lov om offentlighet i forvaltningen § 2 annet ledd at presse og publikum for øvrig har krav på å gjøre seg kjent med disse. Det samme gjelder for innstillinger som administrasjonen gir til folkevalgte organer, jf § 5. Reglene er nå de samme etter offentlighetsloven og forvaltningsloven.

Av Justisdepartementets forskrift av 14. febr. 1986, gitt med hjemmel i offentlighetsloven § 11, følger det imidlertid at det er gjort unntak fra offentlighet for journaler for blant annet konkrete saker etter lov om sosiale tjenester m.v.

Dokumenter som ikke skal føres inn i spesiell journal som nevnt foran, skal føres inn i den alminnelige journalen, selv om de inneholder opplysninger som er undergitt taushetsplikt i lov eller medhold av lov. Innføringen skal skje på en måte som gjør det mulig å identifisere dokumentet, så langt dette kan skje uten å røpe opplysninger som er undergitt taushetsplikt. Hvis dette ikke er mulig, skal det nyttes nøytrale kjennetegn, utelatelser eller overstrykninger på den kopi av journalen som allmennheten kan kreve innsyn i. Hel utstrykning av en innføring kan bare foretas dersom det er nødvendig for ikke å røpe opplysninger som er undergitt taushetsplikt, jf forskriftenes kap. VI, punkt 7.

8. FORSKNING. FORVALTNINGSLOVEN § 13 D OG § 13 E

Forvaltningsloven § 13 d har regler om adgangen til å gi opplysninger til forskere, og forvaltningsloven § 13 e regulerer forskernes egen taushetsplikt.

Forvaltningslovens bestemmelser tar sikte på at opplysninger skal kunne gis i forbindelse med forskning. Derimot gir bestemmelsene ikke hjemmel for at slike opplysninger skal gis til bruk i rent undervisningsøyemed. Hvis det er tale om å bruke opplysninger belagt med taushetsplikt i forbindelse med undervisning, kan dette bare skje dersom vedkommende klient samtykker. I de tilfellene hvor studenter deltar i et forskningsprosjekt under ledelse av kvalifisert forsker, vil de likevel kunne få slik informasjon selv om dette også er et ledd i undervisningen av studentene. F eks kan studenten benytte taushetsbelagte opplysninger, som er innhentet i forbindelse med et forskningsprosjekt, til utarbeiding av en hovedoppgave som er en del av forskningsprosjektet.

En situasjon som er ganske vanlig er at en student gjennom tidligere eller nåværende arbeid som saksbehandler eller praktikant i sosialforvaltningen får informasjon som han eller hun ønsker å benytte f eks i en semesteroppgave. Det understrekes at reglene om taushetsplikt og forskning gjelder fullt ut også i disse tilfellene.

Sosialklientellet er en gruppe som oftere enn andre grupper i befolkningen er registrert i offentlige registre, og derfor synes særlig tilgjengelig for forskning. Det vil kunne føre til unødige store belastninger på en fra før utsatt gruppe dersom det ikke vises varsomhet med å gi ut slike opplysninger. Enkelte mindre grupper er særlig utsatte. Ved behandling av søknader om opplysninger til bruk for forskning vil Sosial- og helsedepartementet ta hensyn til dette forholdet.

8.1 **Behandlingen av søknader om taushetsbelagte opplysninger til bruk i forskning**

Etter forvaltningsloven § 13 d første ledd kan fagdepartementet, dvs. Sosial- og helsedepartementet i saker etter lov om sosiale tjenester, bestemme at et forvaltningsorgan kan eller skal gi opplysninger til bruk for forskning uten hensyn til taushetsplikten.

For å bistå departementene i saker etter forvaltningsloven § 13 d, ble Rådet for taushetsplikt og forskning oppnevnt ved kongelig resolusjon 17. mars 1978.

Ifølge kongelig resolusjon av 16. desember 1977, med senere endringer, skal det enkelte fagdepartement, før det i medhold av forvaltningsloven § 13 d treffer vedtak om å gi opplysninger undergitt taushetsplikt til bruk for forskning eller å avslå en begjæring om å få slike opplysninger, forelegge saken for Rådet for taushetsplikt og forskning. Det er bare Kongen som kan fritta for taushetsplikt i strid med Rådets uttalelse.

Dersom Sosial- og helsedepartementet finner det klart at søknaden bør innvilges eller avslås, behøver saken ikke forelegges rådet. Ved avgjørelse av om en sak skal forelegges for rådet, skal det særlig legges vekt på om de opplysninger det søkes om tilgang til må anses som følsomme. Ellers bør det legges vekt på om den materialet skal stilles til rådighet for, har betryggende faglig kompetanse eller er undergitt forsvarlig faglig veiledning. En sak skal i alle tilfelle forelegges rådet dersom forskeren skal ta direkte kontakt med de personene opplysningene angår.

Rådets standpunkt til søknaden og de vilkår og begrensninger rådet setter er ikke uten videre bindende for departementets endelige avgjørelse. Departementet kan stille strengere krav og begrensninger, eventuelt helt avslå søknaden selv om rådet ville godta den. Derimot kan departementet ikke treffe et vedtak som er mer liberalt overfor forskerne enn det rådet har anbefalt.

For at denne saksbehandlingen ikke skal forsinke forskerens arbeid unødige, bør det så tidlig som mulig i forskningsopplegget søkes om tillatelse til bruk av opplysninger.

En søknad om dispensasjon for bruk av taushetsbelagte opplysninger i forskningsøyemed må inneholde følgende opplysninger:

En kort redegjørelse for undersøkelsen med angivelse av hvem som er prosjektansvarlig, veileder og hvordan veiledningen skal foregå, samt hvilke personer som skal gjennomføre undersøkelsen og deres faglige bakgrunn. Det må også gå frem av søknaden:

- hvilke taushetspliktbestemmelser det søkes dispensasjon fra og hvilke organer som blir berørt av prosjektet
- typen klientopplysninger som vil bli brukt og mengden av opplysninger som ønskes innhentet
- fremgangsmåten ved datainnsamlingen; eksempelvis om det vil bli foretatt undersøkelse av saksdokumenter/arkiv, samtale med ansatte, deltakelse i møter, eventuelt i kommunale organer, deltakelse som observatør ved klientbehandling eller intervju med klienter.
- hvordan forskeren skal bruke opplysninger, eksempelvis om det skal lages en avhandling, en rapport eller en eksamensoppgave.
- hvordan opplysningene vil bli oppbevart under og etter undersøkelsen, eventuelt tilintetgjort.

Dessuten ønsker departementet uttalelser fra den eller de institusjoner, kontorer, styrer eller utvalg som prosjektet skal innhente opplysningene fra.

Dersom det i forskningsarbeidet er aktuelt med kontakt mellom forsker og klient, må opplegget være slik at kontakten bare kommer i stand etter at sosialtjenesten har innhentet samtykke hos klienten. Sosialtjenestens forespørsel må utformes slik at klienten ikke føler seg presset til å gi sitt samtykke. I de forskningsprosjekter der det er nødvendig å samle inn og systematisere personopplysninger, slik at den enkelte person kan gjenfinnes i materialet, må det søkes Datatilsynet om konsesjon for å opprette personregister, se lov av 9. juni 1978 nr 48 om personregistre m m § 9, jf § 1. (Se for øvrig kap. 9).

8.2 Forskers taushetsplikt. Forvaltningsloven § 13 e

Forvaltningsloven § 13 e pålegger taushetsplikt for enhver som utfører tjeneste eller arbeid i forbindelse med en forskningsoppgave som et forvaltningsorgan har støttet, godkjent eller gitt taushetsbelagte opplysninger til. For å sikre at forskere gjøres kjent med denne taushetsplikten, settes det som vilkår for departementets samtykke at forskere undertegner en taushetsplikterklæring med henvisning til denne bestemmelsen, hvor det også går frem at brudd på taushetsplikten, eller fastsatte vilkår etter forvaltningsloven § 13 d annet ledd, straffes etter straffeloven § 121.

Det er viktig at forskerne er klar over at de ikke bare har taushetsplikt om de opplysninger de får fra sosialtjenesten, men at de også har taushetsplikt overfor sosialtjenesten når det gjelder opplysninger de får fra klienter som det er formidlet kontakt til, jf forvaltningsloven § 13 e første ledd nr 3.

I de tilfeller forskere opptrer i rollekombinasjonen saksbehandler og forsker, vil det kunne oppstå avgrensingsproblemer. De opplysningene forskeren får i det forvaltningsorganet hvor han er ansatt som saksbehandler, vil være taushetsbelagt i henhold til de taushetspliktreglene som gjelder for vedkommende organ.

I forbindelse med rollekombinasjonen forsker/saksbehandler kan det oppstå problemer når en forsker får klientopplysninger han ikke ville ha fått som saksbehandler. Det kan dreie seg om særdeles følsomme opplysninger om f eks kriminalitet. Dette er opplysninger som det kan være vanskelig å se bort ifra som saksbehandler. Som saksbehandler kan han ikke benytte taushetsbelagte opplysninger fra prosjektet i sitt arbeid. Datatilsynet har satt som et vilkår for å gi konsesjon til å føre personregister i forbindelse med forskningsprosjekt at forskeren ikke får være saksbehandler for de personene som omfattes av prosjektet mens det pågår, og heller ikke i ettertid. En mulig måte å løse denne rollekonflikten på er at vedkommende forsker/saksbehandler ikke får tilgang til personidentifiserbare opplysninger i prosjektet.

I prosjektet kan de taushetsbelagte opplysningene bare brukes så langt som det er nødvendig for det konkrete forskningsarbeidet og i samsvar med de vilkår som måtte være fastsatt av departementet. Dersom resultatet av forskningsarbeidet skal publiseres eller brukes på annen måte, gjelder forvaltningsloven § 13 a nr. 2 tilsvarende. Det vil si at opplysningene må gis i statistisk form eller på annen måte anonymiseres.

9. INFORMASJON OM TAUSHETSPLIKTEN, OPPBEVARING, UTSENDING OG KASSERING

9.1 Informasjon

Etter forvaltningsloven § 13 c første ledd vil sosialforvaltningen ha plikt til å sørge for at taushetsplikten blir kjent for dem den gjelder. I dette vil det vanligvis også ligge en plikt til å gjøre oppmerksom på at brudd på taushetsplikten medfører straffeansvar.

Denne generelle plikten til informasjon suppleres av den særlige plikten etter forvaltningsloven § 13 b annet ledd om plikt til å opplyse parter og partsrepresentanter om at taushetsbelagte opplysninger de har fått i medhold av forvaltningsloven § 13 b nr 1 bare må brukes for å ivareta partens tarv i saken.

Sosialforvaltningen kan kreve skriftlig erklæring om at de taushetsplikten gjelder kjenner denne og vil respektere den, jf forvaltningsloven § 13 c første ledd. Det tilrås at det alltid nyttes skriftlig taushetserklæring både overfor offentlige tjenestemenn, valgte eller oppnevnte medlemmer av styret eller utvalg og overfor andre som utfører tjeneste eller arbeid for sosialforvaltningen. Taushetserklæring kan gis på standardisert skjema. Se vedlegg 1 til dette rundskrivet.

9.2 Oppbevaring, utsending og kassering av dokumenter som er undergitt taushetsplikt

Dokumenter og annet materiale som inneholder opplysninger undergitt taushetsplikt, skal oppbevares på en betryggende måte, jf forvaltningsloven § 13 c annet ledd. Det vil variere etter opplysningenes følsomhetsgrad hvilke sikkerhetstiltak som bør benyttes. Saksdokumenter skal arkiveres i låsbare skap i sosialadministrasjonen eller kommunens arkiv. Sosialtjenesten gjør i stadig større grad bruk av EDB som ledd i saksbehandlingen. Det understrekes at det må etableres nødvendige hindringer slik at uvedkommende ikke får adgang til de taushetsbelagte opplysningene i EDB-baserte registre.

Det må utarbeides instruks over hvem som skal ha adgang til arkiv og sosialregister.

Saksdokumenter som inneholder taushetsbelagte opplysninger skal vanligvis ikke sendes ut til utvalgsmedlemmer. Gjennomgåing av slike saksdokumenter må, såfremt det ikke er ugjennomførlig, skje ved at dokumentene gjøres tilgjengelige i sosialadministrasjonens lokaler. Dersom utsending av materialet til utvalgsmedlemmer er nødvendig, må navn og eventuelle andre opplysninger som er egnet til å identifisere en person utelates. Må saksdokumenter sendes, må dette gjøres forsvarlig. Hvis det er mulig, bør dokumentene overleveres personlig.

Ved innkalling til møte vil formålet med saksliste (sakskart) være å forberede medlemmene på hvilke og hvor mange saker som skal behandles. Departmentet antar at det ikke vil være behov for at klientenes navn blir oppført i sakslisten. Bare rent unntaksvis bør dokumentene sendes hjem eller tas med hjem til medlemmene. Privat oppbevaring medfører stor risiko for spredning av de taushetsbelagte opplysningene.

Dersom det skal gis nærmere forhåndsorientering om en sak ved utsending av konsentrat av saken, må saken anonymiseres. Forholdene i en kommune kan være så gjennomskjennelige at dette ikke vil hindre utenforstående i å forstå hvem saken angår. Det presiseres derfor at i alle saker hvor taushetsplikten gjelder, må også et konsentrat av en sak oppbevares på en betryggende måte. Det må unngås å sende saksdokumentene i sirkulasjon. Når saker er ferdigbehandlet, må dokumentene leveres tilbake til sosialadministrasjonen.

Riksarkivet har gitt regler for hvor lenge sosialtjenestens dokumenter skal oppbevares, se Retningslinjer for arkivbegrensning og kassasjon i kommunale arkiver, utgitt av Riksarkivet. Hovedregelen er at klientsaker skal oppbevares i 10 år. Prinsipp saker skal ikke kasseres. Videre skal det oppbevares et utvalg av klientsaker bl a med henblikk på senere forskning. Etter någjeldende regler er dette saker som gjelder personer som er født den 1., 11. og 21. i hver måned. I tillegg skal alle saker fra hvert tiende år oppbevares med 1950 som basisår. Spesielle bevaringspåbud gjelder f eks for møtebøker, journaler, alle typer registre m v.

Reglene er under vurdering i dag. Ta derfor kontakt med Riksarkivet før arkivmateriale kasseres.

Kassering av taushetsbelagte dokumenter må foregå på en forsvarlig måte. Slike dokumenter skal tilintetgjøres ved brenning, eller lignende. Det er uakseptabelt at slike dokumenter dumpes på en vanlig søppelfylling. Det må sørges for at dokumentene blir tatt hånd om helt til de er tilintetgjort, og det må være klarlagt hvem som skal ha ansvar for at kasseringen foregår forsvarlig.

9.3 **Taushetspliktens varighet**

Hovedregelen er at taushetsplikten bortfaller etter 60 år.

(I henhold til forskrift fastsatt ved kgl. res. 16. desember 1977 i medhold av forvaltningsloven § 13 c tredje ledd, skal taushetsplikten for personlige opplysninger i saker som behandles etter barnevernloven først bortfalle etter 80 år. Etter forskrift gitt av Justisdepartementet 8. januar 1980 faller taushetsplikten for dokumenter og annet materiale som knytter seg til adopsjonssaker bort etter 100 år.)

Ved forskning eller annen ønsket bruk av dokumenter som er eldre enn 60/80/100 år, kan slik bruk nektes, eller det kan settes vilkår for bruk av opplysningene. Slike vilkår kan f.eks. være at opplysningene gis i en statistisk form eller anonymiseres før offentliggjøring. Det gjøres oppmerksom på at offentlighetsloven ikke gjelder for dokumenter som er utferdiget eller innkommet før loven trådte i kraft 1. juli 1971.

10. **LOV OM PERSONREGISTRE M M**

10.1 **Taushetsplikt**

I lov av 9. juni 1978 nr 48 om personregistre m.m. er det fastsatt regler for personregistre og for annen bruk av personopplysninger i visse typer virksomhet.

Personlige opplysninger som finnes i personregistre er underlagt taushetsplikt etter de vanlige regler som er gjennomgått i dette rundskrivet.

Lov om personregistre m.m. medfører ikke noen endring i de regler som ellers gjelder.

I henhold til personregisterloven § 11 nr 5 kan Datatilsynet fastsette regler for utlevering av opplysninger, blant annet om opplysningene kan overføres til andre registre. Også instanser som ikke har taushetsplikt i henhold til forvaltningsloven eller spesiallover pålegges taushetsplikt for sine konsesjonspliktige registre i medhold av personregisterloven § 11 annet ledd. Videre kan taushetsplikten være strengere for opplysninger i et konsesjonspliktig register enn det som følger av lovbestemte taushetsregler, da det kan gis regler som begrenser utlevering av opplysninger også for de tilfeller, hvor instanser bare har taushetsrett/opplysningsrett, jf personregisterloven § 11 nr.5.

10.2 **Opplysningsplikt/rett**

10.2.1 *Innsyn i registre*

Når det gjelder EDB-baserte registre følger det av personregisterloven § 7 første ledd at alle har rett til å få opplyst hvilke opplysninger om dem selv som lagres eller bearbeides ved elektroniske hjelpemidler. I motsetning til forvaltningsloven forutsettes det ikke noe partsforhold. Innsynsretten gjelder uavhengig av om registeret er offentlig eller privat.

Ifølge personregisterloven § 7 gjelder innsynsretten etter forvaltningsloven §§ 18 og 19 med følgende modifikasjoner:

Unntaksregelen i forvaltningsloven § 18 for interne dokumenter gjelder bare for manuelt førte dokumentregistre i den offentlige forvaltningen og ikke for EDB-baserte registre. Også i manuelt førte registre vil man ha krav på å få utlevert faktiske opplysninger i interne dokumenter knyttet til en sak om enkeltvedtak i forvaltningslovens forstand.

Av unntakene i forvaltningsloven § 19 gjelder ifølge personregisterloven § 7 bare unntaket vedrørende opplysninger som det må anses utilrådelig at vedkommende får kjennskap til, av hensyn til deres helbred eller forhold til personer som står dem nær. Det kan kreves innsyn i opplysninger som ellers er beskyttet i medhold av forvaltningsloven § 19 annet ledd b, f eks kildehenvisninger. Datatilsynet har tatt hensyn til dette i konsesjonene for sosialtjenesten. Det er der gitt en bestemmelse som sier at registeransvarlig i særlige tilfeller kan unnta fra innsyn kilde til opplysning. Forutsetningen er at dette ikke skal gjøres rutinemessig, men kun i de tilfeller der det er klart behov for å gjøre unntak.

Når det gjelder manuelle registre har vedkommende tilsvarende innsynsrett som beskrevet ovenfor i registre i organer for stat og kommune. Imidlertid er det her gjort et ytterligere unntak idet innsynsretten ikke gjelder i forhold til dokumenter som anses som interne i forhold til forvaltningsloven § 18. Vi viser for øvrig til de spesielle regler som gjelder for innsyn etter forvaltningsloven § 18 tredje ledd.

Justisdepartementets forskrift av 21. des. 1979 med senere endringer inneholder nærmere regler om behandling av henvendelser om innsynsrett. Det presiseres at svar på henvendelser om innsyn som hovedregel skal gis snarest mulig og senest innen en måned. Registrerte har krav på at opplysningene gis skriftlig, dersom vedkommende ønsker det.

10.2.2 *Datatilsynet*

Datatilsynet ble opprettet 1. januar 1980 i medhold av personregisterloven. Etter § 3 har Datatilsynet blant annet som oppgave å kontrollere at de lover, forskrifter og regler som gjelder for personregistre, blir fulgt. For å utføre denne oppgaven kan Datatilsynet kreve alle nødvendige opplysninger uavhengig av taushetsplikten. I tillegg kan Datatilsynet kreve å få adgang til de stedene der personregistre og tekniske hjelpemidler finnes, og få nødvendig bistand fra personalet til å gjennomføre de prøver og kontroller som det mener er nødvendige, jf personregisterloven § 5.

10.2.3 *Overføring av opplysninger til utlandet. Personregisterloven 36*

Hvis personopplysninger fra konsesjonspliktige registre skal overføres til utlandet, må overføringene meldes til Datatilsynet på fastsatt skjema i god tid før overføringen finner sted. Datatilsynet kan nekte overføring eller sette vilkår for overføringen. Slik melding behøver allikevel ikke sendes hvis Norge har plikt til å foreta slik overføring etter folkerettslig overenskomst eller som følge av medlemskap i internasjonal organisasjon, jf forskriftens § 8-1.

Norge har inngått konvensjoner som forplikter oss til å gi opplysninger om personlige forhold til andre land i konkrete saker. For trygdesektoren er konvensjonene inntatt i Rikstrygdeverkets rundskriv under § 18-12. Henvendelser om opplysninger etter disse konvensjonene vil som regel komme via trygdeetaten. Da kan opplysningspliktbestemmelsen i folketrygdloven § 18-3 benyttes. Sosialtjenesten og institusjoner har da, for å sikre riktig behandling av konkrete saker, plikt til å gi opplysninger uavhengig av taushetsplikt.

Når sosialforvaltningen mottar en henvendelse fra utlandet eller en utenlandsk ambassade vedrørende en trygdesak, skal forespørselen oversendes de norske trygdeorganer.

På sosialsektoren finnes det i dag fire konvensjoner av betydning på dette området, nemlig:

- Europeisk konvensjon om forsorgs- og sykehjelp av 11. desember 1953
- Nordisk konvensjon om sosial trygghet av 5. mars 1981. Etter at EØS-avtalen er trådt i kraft er denne konvensjonen erstattet med en ny nordisk konvensjon om trygd av 15. juni 1992. Men ifølge denne konvensjonen skal bestemmelsene om sosial omsorg m v fra konvensjonen av 1981 midlertidig gjelde fortsatt.
- Avtale om sosial trygd mellom Norge, Storbritannia og Nord-Irland av 19. juni 1990. Denne nye avtalen omfatter ikke lenger ytelser som økonomisk stønad etter lov om sosiale tjenester, men har bestemmelser om regress i trygdeytelser for økonomisk stønad etter lov om sosiale tjenester som er tilstått for samme periode. Imidlertid er Storbritannia og Nord-Irland også tilsluttet den Europeiske konvensjon av 1953 som også omfatter økonomisk sosial stønad.

- EØS-avtalen på området omfatter ikke økonomisk sosial stønad. Men EØS-reglene får betydning på området når det gjelder regress i trygdeytelser for økonomisk sosial stønad som er ytt vedkommende.

EF-forordningene på området inneholder regler om utveksling av personopplysninger. Reglene skal sikre både at de organer som må ha opplysninger får dem, og at de ikke tilflyter uvedkommende.

Personopplysninger som utveksles mellom landene skal være underlagt bestemmelsene om databeskyttelse i lovgivningen i både avgiver- og mottakerlandet (respektive før og etter avgivelsestidspunktet).

Medlemstatenes myndigheter og institusjoner innen EØS-avtalen skal bistå hverandre som om det dreide seg om anvendelse av egen lovgivning. I prinsippet skal bistanden ytes vederlagsfritt, men det kan avtales mellom landene at visse utgifter skal refunderes. Henvendelse fra utenlandske myndigheter/institusjoner om forhold forordningen får anvendelse på, skal gå gjennom norske trygdemyndigheter.

De to førstnevnte konvensjonene pålegger de kontraherende statene blant annet å gi sosial stønad til utenlandske statsborgere. Sosialforvaltningen i Norge kan derfor få henvendelser fra utenlandske sosiale myndigheter, ambassader m v om norske statsborgere og utlendinger som har oppholdt seg i Norge. Etter de to førstnevnte konvensjoner vil utenlandske sosiale myndigheter kunne ta direkte kontakt med den norske sosialadministrasjonen. Sosialadministrasjonen har da ifølge konvensjonene plikt til i konkrete saker å gi opplysninger som er nødvendige for å gjennomføre konvensjonene, men adgangen til å gi opplysninger i henhold til konvensjonene er ikke større enn den som ellers følger av norsk rett. Hvis det i en konkret sak oppstår tvil om hvilke opplysninger som kan gis, kan spørsmålet forelegges Sosial- og helsedepartementet til avgjørelse. Departementet vil også kunne gi opplysning om hvilke land som er tilsluttet den europeiske konvensjonen.

Hvis det antas nødvendig å gi opplysninger til andre land utover det som følger av de nevnte konvensjonene, må dette meldes til Datatilsynet på fastsatt skjema i god tid før overføring finner sted. Datatilsynet kan nekte overføring eller sette vilkår for overføringen. Hvis man av erfaring vet at det vil komme slike henvendelser fra utlandet som man ønsker å etterkomme, bør dette tas opp med Datatilsynet snarest mulig, slik at man unngår forsinkelser når henvendelsen kommer. Dersom det haster med å få kontakt med utenlandske sosiale myndigheter, bør spørsmålet om å gi de nødvendige opplysningene tas opp med Datatilsynet pr telefon.

11 TAUSHETSPLIKT – VITNEFORKLARINGER FOR RETTEN OG FORKLARINGER FOR POLITIET.

11.1 Innledning

Folkevalgte og ansatte innen sosialtjenesten vil kunne ha betydelige opplysninger om private forhold vedrørende personer de i sitt arbeid har vært i kontakt med. Ofte kan slike opplysninger være av betydning som bevis i rettsaker, både i sivile og straffesaker. Den som kan ha slike opplysninger vil kunne bli innkalt som vitne. Vedkommende vil også kunne bli bedt om å avgi forklaring for politiet.

I praksis er det stort sett tjenestemenn i den sosiale administrasjon som innkalles som vitner, men også medlemmer av folkevalgte organer og f eks institusjonsmedarbeidere kan bli innkalt som vitner eller bli bedt om å avgi forklaring for politiet.

11.2 Hvilke regler gjelder for vitneforklaringer for retten

Enhver som er lovlig innkalt plikter å møte i retten. Når det gjelder rettens adgang til å kreve forklaring av vitnet begrenses denne av regler i rettergangslovene.

Hvis det er tale om å kreve vitneforklaring om opplysninger som er underlagt taushetsplikt, er hovedregelen – med en rekke unntak som skal behandles nedenfor – at dette ikke kan skje uten at kompetent myndighet har samtykket, eller retten ved kjennelse har bestemt at vitnefor-

klaring skal gis selv om slikt samtykke er nektet. Tvistemålsloven § 204 nr 2 har følgende ordlyd:

“Retten må ikke ta imot forklaring som vitnet ikke kan gi uten å krenke lovbestemt taushetsplikt han har som følge av tjeneste eller arbeid for stat eller kommune, om ikke departementet gir samtykke. Samtykke kan bare nektes når åpenbaringen vil kunne utsette staten eller allmenne interesser for skade eller virke urimelig overfor den som har krav på hemmelighold.

Etter en avveining av hensyn til taushetsplikten og hensynet til sakens opplysning, kan retten ved kjennelse bestemme at vitneforklaring skal gis selv om samtykke er nektet, eller at vitneforklaring ikke skal mottas selv om departementet har samtykket. Før retten tar slik avgjørelse, skal den gi departementet høve til å gjøre greie for grunnene for sitt standpunkt. Denne redegjørelsen skal ikke meddeles partene.”

Hvis det ikke i samtykket eller kjennelsen er bestemt noe annet, skal vitnesbyrdet bare meddeles retten og partene i møte for stengte dører og under pålegg av taushetsplikt.

Straffeprosessloven § 118 har en tilsvarende bestemmelse.

Det er ifølge disse bestemmelser departementet som skal gi samtykke som nevnt. Denne myndighet er imidlertid delegert til fylkesmannen fra og med 1. februar 1983.

Det er rettens ansvar å påse at reglene blir overholdt. Den som blir innkalt som vitne må gjøre retten oppmerksom på sin taushetsplikt, slik at fylkesmannen kan få seg forelagt spørsmålet om hvorvidt vedkommende skal kunne avgi vitneforklaring uten hensyn til taushetsplikten.

Reglene gjelder vitneforklaringer som skal avgis i rettsmøte – hovedforhandling eller bevisopptak. Det er viktig å merke seg at reglene også får anvendelse på taushetsbelagte opplysninger i dokumenter som kreves fremlagt i retten som bevis, jf tvistemålsloven § 251 nr 2 og straffeprosessloven §§ 204 og 205.

Nedenfor vil det bli gjort nærmere rede for:

- I hvilke tilfeller det er nødvendig å innhente fylkesmannens tillatelse
- retningslinjer for vurdering av om tillatelse skal gis eller ikke og
- saksbehandlingsrutiner.

11.3 **I hvilke tilfeller det er nødvendig å innhente fylkesmannens tillatelse**

11.3.1 *Hvem reglene gjelder for*

Sosialtjenestelovens taushetspliktsregler gjelder for “enhver som utfører tjeneste eller arbeid for sosialtjenesten eller en institusjon etter denne loven.” Reglene gjelder således for alle offentlige tjenestemenn og folkevalgte innen sosialtjenesten. Videre gjelder reglene for ansatte ved institusjoner som hører under sosialtjenesteloven eller som utfører tjenester for den kommunale eller fylkeskommunale sosialtjeneste. Se nærmere under kap. 3.

Loven om barneverntjenester har en bestemmelse (§ 6-7) om barneverntjenestens taushetsplikt som tilsvarer sosialtjenesteloven § 8-8. Det vil være Barne- og familiedepartementet eller den det bemyndiger som skal gi tillatelse til at det avgis forklaring uten hinder av taushetsplikten når det gjelder barneverntjenesten.

Personer som er ansatt i den kommunale helsetjenesten har taushetsplikt etter de lover som gjelder for vedkommende profesjon. I stor utstrekning vil tjenestemenn innen helsesektoren være underlagt yrkesmessig taushetsplikt ved siden av den forvaltningsmessige taushetsplikten (f eks lege, sykepleier, jordmor m fl). For at disse skal kunne avlegge vitneforklaring uten hinder av taushetsplikten må det foreligge samtykke fra den som har krav på taushet, jf tvistemålsloven § 205 og straffeprosessloven § 119.

Dersom spørsmålet om tillatelse gjelder tjenestemenn ved et fylkesmannsembete hører avgjørelsen under vedkommende departement.

Det er som nevnt retten som har ansvar for at reglene blir fulgt. Retten avgjør i tvilstilfeller om det er nødvendig å innhente tillatelse fra fylkesmannen.

Se også avsnitt 11.8 *Betroelser under sosialt hjelpearbeid* o l. *Twistemålsloven* § 206 a og *straffeprosessloven* § 121.

11.4 **Tilfeller hvor fylkesmannens tillatelse ikke er nødvendig**

11.4.1 *Samtykke fra de personene opplysningene berører*

Taushetsplikten er ikke til hinder for at opplysninger i en forvaltningssak gjøres kjent for andre enn partene i saken dersom de som har krav på taushet samtykker, jf *forvaltningsloven* § 13 a nr 1. Dette fører til at taushetsbelagte opplysninger kan gis i vitneforklaringer dersom slikt samtykke foreligger. Samtykke fra den eller de som har krav på taushet erstatter i utgangspunktet tillatelse fra fylkesmannen. Men det er viktig å merke seg at klientens samtykke ikke vil omfatte opplysninger forvaltningen har, men som klienten ikke har fått kjenskap til i samsvar med *forvaltningsloven* § 19. Vitnet må da gjøre retten oppmerksom på dette, slik at saken kan forelegges fylkesmannen til avgjørelse.

Når den som kunne gitt samtykke er død, kan man ikke uten videre overlate det til de nærmeste pårørende å gi det nødvendige samtykke, jf avsnitt 5.2.1. Saken skal da avgjøres av fylkesmannen. I sin tilråding til fylkesmannen bør sosialtjenesten legge vekt på hva den antar er i tråd med avdødes interesser, f eks at opplysningene legges frem for å få saken klargjort så godt som mulig. I straffesaker er det også viktig av allmenne hensyn at saken blir så godt opplyst som mulig.

Det kan også forekomme at opplysningene i en forvaltningssak omfatter andre personer enn partene i den konkrete rettssaken slik at fullstendig vitneforklaring vanskelig kan gis uten å komme inn på andres personlige forhold. Dersom ikke alle som har krav på taushet samtykker i at opplysningene legges frem for retten må fylkesmannens samtykke innhentes.

Et gyldig samtykke forutsetter at det er gitt frivillig og med full oversikt over konsekvensene.

11.4.2 *Saker hvor et forvaltningsvedtak blir gjenstand for søksmål*

11.4.2.1 Saker etter *twistemålsloven* kap. 30

Vedtak truffet av sosialtjenesten kan bli gjenstand for søksmål. Etter *twistemålsloven* § 435 første ledd nr 1 kan retten prøve lovmessigheten av et forvaltningsvedtak, f eks om sosialtjenestens vedtak bygger på en riktig forståelse av loven.

I slike saker vil sosialtjenesten kunne ha behov for å underbygge sitt syn ved vitneførsel, eventuelt dokumentfremleggelse, med opplysninger fra den forvaltningssak rettssaken gjelder. Dermed kan man lett komme inn på opplysninger som saksøkeren ellers ville ha krav på taushet om. Når den taushetsberettigede opptrer som saksøker, har vedkommende imidlertid ikke samme krav på beskyttelse som ellers. Sosialtjenesten må kunne føre de bevis som er nødvendige for å ivareta offentlige interesser, uten at det innhentes tillatelse fra fylkesmannen. Bevisførselen må likevel begrenses til de konkrete spørsmål som reises i rettssaken.

Dersom det i en slik rettssak er nødvendig å gi taushetsbelagte opplysninger om andre personer enn saksøkeren, må fylkesmannens tillatelse derimot innhentes, hvis disse personer ikke selv har samtykket til at opplysningene vedrørende deres personlige forhold gis under vitneforklaringen. Se avsnitt 11.4.1.

Blir det tale om å referere opplysninger fra en annen forvaltningssak må tillatelse likeledes innhentes.

Dersom det reises sak mot en tjenestemann eller en folkevalgt i sosialtjenesten, etter *twistemålsloven* § 435 første ledd nr 2 gjelder det samme som er sagt ovenfor om når forvaltningsorganet er saksøkt.

11.4.2.2 Saker etter tvistemålsloven kap. 33

Etter sosialtjenesteloven § 9-10 kan fylkesnemndas vedtak etter § 6-2 bringes inn for herreds- eller byretten. Herreds- eller byrettens dom kan påankes til lagmannsretten. Bestemmelsen gir anvisning på hvordan domstolene skal sammensettes. For øvrig gjelder tvistemålsloven kap. 33. Etter tvistemålslovens § 476 skal retten ha alle sakens dokumenter. Den skal ha alle relevante opplysninger og skal prøve alle sider av saken, jf § 482. Det er da ikke nødvendig å innhente fylkesmannens tillatelse til å avgi vitneforklaring om taushetsbelagte opplysninger.

11.4.3 *Sivile saker hvor det offentlige er saksøker*

I tilfeller hvor sosialtjenesten går til sak mot en klient (f eks på grunn av et krav om vederlag for sosiale tjenester) må spørsmålet om bevisførsel ved hjelp av taushetsbelagte opplysninger løses etter de samme retningslinjer som nevnt i avsnitt 11.4.2.1 om saker etter tvistemålsloven kap. 30.

11.4.4 *Straffesaker*

Etter norsk lov foreligger det ingen generell plikt til å anmelde straffbare handlinger til politiet eller påtalemyndigheten (se dog straffeloven §§ 139, 172, 387 nr 2 og foregående avsnitt 6.2.5.)

Sosialtjenesten har også en viss begrenset adgang til å melde fra om straffbare forhold man blir kjent med i tjenesten, jf lovens § 8-8. Dette kan bare gjøres når det er nødvendig for å fremme avgiverorganets oppgaver eller for å forebygge vesentlig fare for liv eller alvorlig skade for noens helse. Adgangen til å gi opplysninger om lovbrudd er således noe mer begrenset etter sosialtjenesteloven enn etter forvaltningsloven § 19 b nr 6. Se også avsnitt 6.2.5.

Er den straffbare handling rettet mot sosialtjenesten, slik at denne får stilling som fornærmet part, foreligger det en anmeldelsesadgang uten hinder av taushetsplikt. Det er i disse tilfellene ikke nødvendig å innhente fylkesmannens tillatelse til å gå til anmeldelse.

Ut fra sosialtjenestens rolle som hjelpe- og serviceorgan må det generelt vises tilbakeholdenhet med å anmelde straffbare forhold. Før kommunen går til anmeldelse må det være på det rene at saken ikke gjelder misforståelser eller mangel på informasjon. Grove bedragerier overfor sosialtjenesten vil imidlertid kunne anmeldes. I de tilfellene det blir gjort, og det siden reises tiltale mot noen, må man kunne gi retten opplysninger under straffesaken (vitneforklaringer og/eller dokumentfremleggelse) uten hinder av taushetsplikt og følgelig uten at det er nødvendig å innhente tillatelse fra fylkesmannen så lenge ikke andre personer enn den anmeldte har krav på taushet. Her som ellers bør det bare være tale om å formidle opplysninger som har relevans for den konkrete saken.

Det skal være fattet vedtak i kommunen om hvem som kan anmelde straffbare handlinger. Ikke enhver saksbehandler kan gjøre dette.

11.4.5 *Sakkyndige i rettssaker*

Tjenestemenn eller medlemmer av nemnder og utvalg som på grunnlag av særlige kvalifikasjoner gjør tjeneste som sakkyndig eller personundersøker i rettssak, må kunne forklare seg uhindret av taushetsplikt de ellers er pålagt når det gjelder opplysninger de har fått i forbindelse med oppdraget. Opplysninger den sakkyndige tidligere har fått, f eks som saksbehandler, må det likevel bevares taushet om med mindre det foreligger samtykke. Kjenner den sakkyndige klienten fra før, kan dette skape såpass store problemer for utførelsen av oppdraget at det i alminnelighet bør oppnevnes en annen sakkyndig.

11.5 **Retningslinjer for vurderingen av om tillatelse skal gis eller ikke**

Tvistemålsloven § 204 nr 2 og straffeprosessloven § 118 lyder:

“Samtykke kan bare nektes når åpenbaringen vil kunne utsette staten eller allmenne interesser for skade eller virke urimelig overfor den som har krav på hemmelighet.”

Utgangspunktet er således at tillatelse vanligvis skal gis. Dette må ses i sammenheng med betydningen av å få de faktiske opplysninger i en rettssak så godt frem som mulig før avgjørelse treffes. Dette hensynet er så tungtveiende at fortrolighet i mange tilfeller må vike. I denne sammenheng skal det også understrekes at vitneavhør om taushetsbelagte opplysninger vanligvis skal skje i lukket rettsmøte hvor de tilstedeværende er pålagt taushetsplikt.

I siste instans er det retten som ved kjennelse kan avgjøre om vitneforklaring skal avgis uten hensyn til taushetsplikten eller ikke.

Loven gir selv en viss ramme for hva som kan gi grunn til å nekte samtykke. Av særlig interesse for sosialtjenesten er bestemmelsen om at samtykke kan nektes hvis allmenne interesser kan utsettes for skade. Likeledes hvis vitneprovet kan virke urimelig overfor den som har krav på hemmelighold.

Loven må forståes slik at det i vurderingen er berettiget å ta hensyn til den interessen som ligger i at enhver skal kunne henvende seg til sosialtjenesten, uten å måtte frykte at opplysninger gitt i tillit til taushetsplikt blir brukt til et annet formål enn å yte adekvat hjelp til klienten.

For det første må det tas i betraktning om et eventuelt vitneprov vil svekke organets/tjenestemannens generelle tillit hos publikum eller i forhold til enkelte klienter. For det annet må det tas hensyn til den enkelte klients interesser i at tausheten bevares. Avgjørelsen skal ikke virke urimelig overfor klienten.

Det må også tas hensyn til om en eventuell vitneforklaring vil skade forholdet til andre personer som det foreligger opplysninger om i den konkrete saken.

Vurderingen av om tillatelse skal gis eller ikke må foretas konkret fra sak til sak. Det er ikke tilstrekkelig å avslå en søknad under henvisning til at det generelt er uforenelig med sosialt arbeid å formidle taushetsbelagte opplysninger til retten. Det må være holdepunkter for at vitneprovet vil få skadelige konsekvenser for sosialtjenestens arbeid eller virke urimelig overfor den som har krav på hemmelighold.

Vekten av disse hensyn vil kunne variere etter hvilken gren av sosialtjenesten det gjelder.

Almenne interesser vil særlig utsettes for skade ved vitneforklaringer som røper følsomme personlige opplysninger som klienten har betrodd sosialtjenesten for å få nødvendig hjelp. Klienten vil også føle dette som urimelig ikke minst fordi sosialtjenesten forutsettes å ha streng taushetsplikt. Observasjoner som er gjort, f.eks. under hjemmebesøk hos klienten, vil stå i samme stilling.

Det samme vil gjelde vitneprov som røper følsomme personlige opplysninger som er gitt av nære pårørende eller andre i tillit til taushetsplikten. Det kan være tungtveiende grunner for å beskytte sosialtjenestens kilder.

Det vil således være av betydning hvilket forhold som har bestått mellom sosialtjenesten og dem opplysningene angår, samt under hvilke omstendigheter sosialtjenesten har fått opplysningene og hvor følsomme opplysningene er. At den som opplysningene gjelder ikke lenger har kontakt med sosialtjenesten, eller er flyttet til en annen kommune, er i seg selv ingen grunn for at tillatelse bør gis.

Hensynet til taushetsplikten må også vurderes i forhold til betydningen av at retten får de opplysninger den trenger for at saken skal bli best mulig belyst. Hvis det fremgår at retten kan få de samme opplysninger fra andre vitner, kan dette være grunn til å nekte tillatelse som innebærer at sosialtjenesten utleverer følsomme opplysninger.

Dersom det vil være til gunst for klienten at retten får opplysningene vil det vanligvis ikke være noe til hinder for å gi tillatelse. I disse tilfellene vil det ofte være nok å innhente vedkommendes eget samtykke. Det må imidlertid vurderes om andre personer i så fall også må gi sitt samtykke.

Lite følsomme opplysninger må også kunne gis. I forbindelse med en skiftetvist vil det f.eks. vanligvis ikke være grunn til å nekte en hjemmehjelper å uttale seg om testators evne til å opprette gyldig testament.

Vanskelige avveininger kan man imidlertid stå overfor, f eks i en barnefordelingssak når den ene eller begge foreldre har fått hjelp av sosialtjenesten, og i den forbindelse har betrodd saksbehandleren meget følsomme personlige opplysninger. På den annen side kan det være av stor betydning for barna at retten får alle relevante opplysninger. Her må det foretas en vurdering på grunnlag av sosialtjenestens dokumenter og samtlige opplysninger den sitter inne med. Er opplysningene av en slik art at de kunne vært meddelt andre forvaltningsorganer, f eks politiet etter lovens § 8-8, vil det være rimelig at retten får slike opplysninger. Det må veie tungt at barns interesser skal ivaretas på best mulig måte.

Et avslag kan ikke begrunnes med at opplysningene en sitter inne med ikke er egnet til å kaste lys over saken eller at de er for sparsomme til å ha noen betydning for utfallet av saken. Det er retten som skal vurdere hva som er relevante opplysninger. Skulle det unntaksvis forekomme at vitneinnkallelsen synes å bero på en ren misforståelse, f eks at vedkommende ikke har kjenskap til klienten, må dette tas opp med retten eller advokaten.

Det er heller ikke relevant å ta hensyn til det ubehag vitnet måtte ha ved å gi forklaring i retten.

Ovennevnte retningslinjer skal også legges til grunn når det er tale om å legge frem sosialtjenestens dokumenter for retten etter tvistemålsloven § 251 nr 2 og straffeprosessloven §§ 204 og 205. Dokumentene må gjennomgås meget nøye da de vil kunne inneholde opplysninger om personer som ikke er part i saken.

11.6 **Alminnelige regler for saksbehandlingen m v**

11.6.1 *Hva søknaden skal inneholde*

I prinsippet skal anmodningen om å løse fra taushetsplikten komme fra retten. I praksis blir det i stor utstrekning overlatt til partenes prosessfullmektiger å sørge for å innkalle vitner. Som en konsekvens har man derfor godtatt søknader fra disse.

Før søknaden sendes fylkesmannen må det påses at den inneholder opplysninger om:

- Hvem som er parter eller tiltalt i rettssaken.
- Hva saken gjelder og hva partenes påstander eller tiltalen går ut på. Normalt kan dette gjøres ved å vedlegge kopi av stevningen eller tiltalebeslutningen.
- Navnet på vitnet og så langt det er mulig hvilke forhold vitnet skal redegjøre for.
- Det skal foreligge en uttalelse fra det organ som vitnet er tilknyttet og som sitter inne med opplysningene i saken.

Se avsnitt 11.6.3.2 om saksforberedelsen.

Det må påregnes en del tid til saksbehandlingen. Det er derfor viktig at retten, eventuelt advokatene så snart som mulig etter at det blir aktuelt å innkalle vitnet, sender søknaden til rett instans, jf avsnitt 11.6.3.1, slik at eventuell tillatelse kan foreligge i tide før rettsmøtet. Det bør oppgis når rettsmøtet er berammet eller ventes berammet. Den som blir innkalt som vitne må straks sørge for at retten eller advokaten blir gjort oppmerksom på at fylkesmannens tillatelse må innhentes når dette er nødvendig.

11.6.2 *Sak må være reist for domstolen*

Det er forutsetningen at vitneforklaringen skal avlegges i forbindelse med en aktuell rettssak. For sivile saker forutsetter dette at søksmål må være reist. For straffesaker er kravet oppfylt når tiltalebeslutning foreligger. Men se avsnitt 11.9 om tillatelse til å avgi forklaring for politiet.

Skal vitneforklaring gis i rettsmøte som ledd i etterforskningen av en straffesak, må det være godtgjort at rettsmøte er begjært, jf straffeprosessloven § 270.

11.6.3 *Uttalelse fra det lokale forvaltningsorgan innen sosialtjenesten*

11.6.3.1 Hvilket organ skal behandle søknaden

Søknaden skal rettes til det organ hvor vitnet har eller har hatt sin tjenestemessige tilknytning. Etter at den som er innkalt som vitne har uttalt seg, skal saken behandles av den sosiale administrasjons leder, eller eventuelt av det folkevalgte organ vedkommende er eller var medlem av. Lederen eller det folkevalgte organ skal deretter gi uttalelse om det er tilrådelig eller ikke at vitnet forklarer seg i retten.

Gjelder søknaden et medlem av et folkevalgt organ skal vedkommende fratre, etter å ha sagt sin mening, når utvalget skal behandle saken, se forvaltningsloven § 6 og § 8 annet ledd.

11.6.3.2 Saksforberedelsen

Hvis saken kommer til sosialtjenesten uten at spørsmålet om samtykke fra de personer som har krav på taushet er reist, bør disse spørres om de har noe imot at vitneforklaring gis i retten. Hvis det ikke kommer innvendinger er det naturlig å be om skriftlig samtykke til at vitnet løses fra taushetsplikten. Her må det vises varsomhet. Det må ikke legges press på noen for å få vedkommende til å samtykke, og konsekvensene av å gi samtykke må komme klart frem.

Hvis partene i en rettssak er enige om å be vitnet ført, anses disse å ha gitt samtykke til fritak for taushetsplikt med hensyn til opplysninger som vedrører dem. Det blir følgelig ikke nødvendig å forelegge spørsmålet for dem.

Dersom alle personer som har krav på taushet samtykker, blir det ikke nødvendig å la saken gå videre til fylkesmannen. Vedkommende forvaltningsorgan gir retten beskjed om dette.

Hvis en eller flere har nektet å gi samtykke, bør det nevnes overfor fylkesmannen hva disse har oppgitt som grunn for å nekte samtykke. Hvis en person som har krav på taushet ikke er tilgjengelig skal dette opplyses overfor fylkesmannen.

I uttalelsen til fylkesmannen bør det i korte trekk gjøres rede for hva kontakten med dem som har krav på taushet har bestått i, og hvordan man vurderer konsekvensene av vitneførsel. Vitnet skal som nevnt selv ha uttalt seg om spørsmålet.

Uttalelsen går til fylkesmannen sammen med forvaltningsorganets eventuelle saksdokumenter, som inneholder de taushetsbelagte opplysninger som er aktuelle i vitneforklaringen. Går uttalelsen ut på å frarå at vitnet forklarer seg uten hensyn til taushetsplikten, er det viktig at dette begrunnes.

Er et vitne tidligere blitt løst fra taushetsplikten og saken går videre til høyere rett, kan forberedelsen gjøres mer summarisk. Dersom det ikke foreligger nye opplysninger er det ikke nødvendig å forelegge saken på nytt for dem det gjelder.

11.6.3.3 Fylkesmannens avgjørelse

Fylkesmannen behandler saken på bakgrunn av de foreliggende saksdokumenter og eventuelle supplerende opplysninger. Avgjørelsen, vedlagt to gjenparter, skal sendes til den rett som vitnet er innkalt til. Vitnet og det forvaltningsorgan som har uttalt seg, underrettes også ved gjenpart. Fylkesmannens avgjørelse skal ikke begrunnes i denne underretningen. Retten kan senere be om fylkesmannens begrunnelse for avgjørelsen hvis det kan bli tale om at retten skal ta et annet standpunkt, jf tvistemålsloven § 204 nr 2 annet ledd og straffeprosessloven § 118 annet ledd.

I fylkesmannens avgjørelse må det henvises til bestemmelsen om taushetsplikt i sosialtjenesteloven. Det må også vises til de relevante bestemmelser i tvistemålsloven eller straffeprosessloven.

Tidsfaktoren vil ofte spille en viktig rolle i behandlingen av disse sakene. Fylkesmannen og det organ som skal uttale seg må prioritere sakene slik at vanlig saksgang kan følges. Muntlige avgjørelser, f eks over telefon, bør ikke forekomme, men kan være forsvarlig hvis avgjørelsen allerede er tatt på vanlig måte på grunnlag av de nødvendige uttalelser og dokumenter,

og det er fare for at brev ikke kommer frem i tide. I slike tilfeller må den skriftlige avgjørelsen ettersendes snarest.

Det er viktig at fylkesmannen har oversikt over hvilke opplysninger det kan bli tale om at vitnet gir i retten. Dersom de nødvendige saksdokumenter ikke er oversendt fylkesmannen, kan en forsvarlig avgjørelse ikke tas. Selv om det foreligger tidsnød kan fylkesmannen således ikke ta en avgjørelse på grunnlag av en muntlig redegjørelse over telefonen. Foreligger det så stor tidsnød at en uttalelse fra et folkevalgt organ ikke kan avventes, bør formannen i utvalget, eventuelt den administrative leder, gi sin uttalelse i tillegg til vitnes uttalelse.

11.7 Følgen av at tillatelse blir gitt

Gir fylkesmannen tillatelse får vitnet forklaringsplikt overfor retten, med mindre det foreligger andre omstendigheter som gjør at han likevel kan nekte å forklare seg, jf tvistemålsloven § 205 og tilsvarende bestemmelser om yrkesmessig taushetsplikt i straffeprosessloven, jf avsnitt 11.3.1. Når tillatelse gis av fylkesmannen eller ved rettens kjennelse skal som nevnt vitnet forklare seg i rettsmøte for lukkede dører.

11.8 Betroelser under sosialt hjelpearbeid o l

Etter tvistemålsloven § 206 a og straffeprosessloven § 121 "kan retten fritta et vitne fra å svare på spørsmål om noe som er blitt betrodd det under sjelesorg, sosialt hjelpearbeid eller liknende virksomhet. Vitnet kan i alle tilfeller kreve at forklaringen om disse forhold bare skal meddeles retten og partene i møte for stengte dører og under pålegg om taushetsplikt." Sosialarbeideren må selv gjøre denne fritaksrett gjeldende. Ønsker sosialarbeideren å vitne, kan klienten ikke nekte. Ønsker vedkommende ikke å vitne, skal retten avgjøre etter en interesseavveining om fritakssøknaden skal innvilges, eller om sosialarbeideren skal fremlegge de taushetsbelagte opplysningene.

Heller ikke i disse tilfellene har sosialarbeideren en taushetsplikt tilsvarende den yrkesmessige taushetsplikten som visse profesjoner har etter tvistemålsloven § 205 og straffeprosessloven § 119. I Ot. prp. nr. 35 (1978-79) uttaler imidlertid Justisdepartementet: "Departementet forutsetter at retten i slike tilfelle vanligvis vil fritta for vitneplikt om betroelser som etter sin art i det vesentlige tilsvarende den type betroelser som er lovgrunnen for utk. § 119". (om yrkesmessig taushetsplikt).

11.9 Politiets rett til å oppta forklaringer

De forannevnte regler gjelder vitneforklaringer for retten. Straffeprosessloven § 230 omhandler politiets rett til å oppta forklaring. Bestemmelsen har følgende ordlyd:

"Politiet kan la oppta forklaring av mistenkte, vitner og sakkyndige, men kan ikke pålegge noen å gi forklaring. Offentlige tjenestemenn og andre som handler på vegne av stat eller kommune, plikter likevel å gi forklaring om forhold de er blitt kjent med i sin stilling eller sitt verv, dersom dette kan skje uten å krenke taushetsplikt de har etter lov, forskrift eller instruks.

Reglene i §§ 117 første ledd, 118 første og annet ledd, 119 første annet og tredje ledd og § 120 gjelder tilsvarende.

....."

Henvisningen til § 118 første og annet ledd innebærer at det skal gjelde de samme regler for politiets rett til å oppta forklaring, som for rettens adgang til å motta vitneforklaringer. *Departementets rett til å samtykke i at forklaring gis til politiet er er fra og med den 1. mars 1994 delegert til fylkesmannen.*

Politiet kan imidlertid ikke overprøve departementets/fylkesmannens avgjørelse. Det kan bare retten gjøre.

Når det gjelder samtykke til å avgi forklaring til politiet forutsettes slikt samtykke bare gitt i forbindelse med etterforskning av et konkret straffbart forhold.

Saksbehandlingen i disse sakene skal følge de samme regler som det er gjort rede for foran når det gjelder vitneforklaringer i straffesaker. Departementet/fylkesmannen kan imidlertid ikke samtykke i at det kan foretas beslag i sosialtjenestens dokumenter. Dette kan bare retten. Etter straffeprosessloven § 205 siste ledd må politiet eventuelt bringe dokumentene til retten i lukket konvolutt som skal forsegles i nærvær av en representant for besitteren (sosialtjenesten).

Når politiet ønsker å avhøre en tjenestemann eller folkevalgt om taushetsbelagte opplysninger, må politiet gjøre rede for hva saken dreier seg om og hvilke opplysninger det har behov for. Det må også opplyses om det er tatt ut tiltale mot en eller flere bestemte personer, eventuelt hvem som er siktet.

Da det i enkelte saker kan medføre store problemer hvis etterforskningen forsinkes, må spørsmålet behandles så raskt som mulig. Er den som har krav på taushet ikke tilgjengelig, må saken oversendes fylkesmannen uten ugrunnet opphold sammen med sakens dokumenter og en uttalelse fra organet. Saken bør også behandles raskt av fylkesmannen, særlig hvis fylkesmannen ikke finner det riktig å etterkomme politiets anmodning, f eks fordi de opplysningene politiet ønsker innebærer at følsomme opplysninger som er betrodd sosialtjenesten blir kjent. Mindre følsomme opplysninger, f eks om vitners adresser, må vanligvis kunne gis med fylkesmannens samtykke. Se for øvrig også avsnitt 6.2.5 om adgangen til å gi politiet opplysninger og om anmeldelse av straffbare handlinger.

Ved avgjørelse av om samtykke bør gis, vil det bli av betydning hvorvidt politiet uten for store vanskeligheter kan skaffe seg de ønskede opplysninger på annen måte.

Er fylkesmannen i tvil, f eks fordi det ennå ikke foreligger siktelse eller tiltalebeslutning, og det ikke er tilstrekkelig avklart hvordan opplysningene skal brukes, bør samtykke nektes slik at tillatelse eventuelt må gis av retten.

Fylkesmannens avgjørelse skal vise til den eller de bestemmelser om taushetsplikt saken gjelder, samt relevante bestemmelser i tvistemålsloven respektive straffeprosessloven. Avgjørelsen skal sendes det politikammer som har søkt om adgang til å oppta forklaringen. Gjenpart av avgjørelsen skal sendes forvaltningsorganet og vitnet. Fylkesmannens avgjørelse skal ikke grunngis i denne underretningen, jf straffeprosessloven § 118 annet ledd som også gjelder i disse sakene.

Oslo, den 4. februar 1994

Etter fullmakt

Knut Brofoss

Jo Flydal

Flere eksemplarer av rundskrivet kan bestilles ved henvendelse til:

Trykksakekspedisjonen

Postboks 8169 Dep. 0034 Oslo 1, Telefax 22 34 27 86.

Vedlegg 1

TAUSHETSERKLÆRING

Lov om sosiale tjenester har i § 8-8 følgende bestemmelse om taushetsplikt:

“Enhver som utfører tjeneste eller arbeid for sosialtjenesten eller en institusjon etter denne loven, har taushetsplikt etter forvaltningsloven §§ 13 til 13 e. Overtredelse straffes etter straffeloven § 121.

Taushetsplikten gjelder også fødested, fødselsdato, personnummer, statsborgerforhold, sivilstand, yrke, bopel og arbeidssted. Opplysning om en klients oppholdssted kan likevel gis når det er klart at det ikke vil skade tilliten til sosialtjenesten eller institusjonen å gi slik opplysning.

Opplysninger til andre forvaltningsorganer, jf. forvaltningsloven § 13 b nr. 5 og 6, kan bare gis når dette er nødvendig for å fremme sosialtjenestens eller institusjonens oppgaver, eller for å forebygge vesentlig fare for liv eller alvorlig skade for noens helse.

Dersom et barns interesser tilsier det, kan fylkesmannen eller departementet bestemme at opplysninger skal være undergitt taushetsplikt, selv om foreldrene har samtykket i at de gjøres kjent.”

Etter forvaltningsloven § 13 gjelder taushetsplikten også etter at vedkommende har avsluttet tjenesten eller arbeidet. Taushetsbelagte opplysninger kan heller ikke utnyttes i egen virksomhet eller i tjeneste eller arbeid for andre.

Jeg erkjenner herved, under henvisning til ovenstående, min taushetsplikt i forhold som jeg blir kjent med i mitt arbeid, og er vitende om at overtredelse av gjeldende bestemmelser kan medføre straffeansvar.

..... den 19

.....
Underskrift

Dette skjemaet, nr. I-0710 B, kan bestilles direkte fra Statens Trykksakekspedisjon (postboks 8169 Dep. 0034 Oslo, telefax nr 22 34 27 86). Det er trykt opp på bokmål på den ene siden og nynorsk på den andre.

Vedlegg 2

OVERSIKT OVER TAUSHETSPLIKTSBESTEMMELSENE I SOSIALTJENESTELOVEN OG FORVALTNINGSLOVEN

Lov om sosiale tjenester m v av 13. desember 1991 nr 81

§ 8-8. Taushetsplikt

Enhver som utfører tjeneste eller arbeid for sosialtjenesten eller en institusjon etter denne loven, har taushetsplikt etter forvaltningsloven §§ 13 til 13 e. Overtredelse straffes etter straffeloven § 121.

Taushetsplikten gjelder også fødested, fødselsdato, personnummer, statsborgerforhold, sivilstand, yrke, bopel og arbeidssted. Opplysning om en klients oppholdssted kan likevel gis når det er klart at det ikke vil skade tilliten til sosialtjenesten eller institusjonen å gi slik opplysning.

Opplysninger til andre forvaltningsorganer, jf. forvaltningsloven § 13 b nr. 5 og 6, kan bare gis når dette er nødvendig for å fremme sosialtjenestens eller institusjonens oppgaver, eller for å forebygge vesentlig fare for liv eller alvorlig skade for noens helse.

Dersom et barns interesser tilsier det, kan fylkesmannen eller departementet bestemme at opplysninger skal være undergitt taushetsplikt, selv om foreldrene har samtykket i at de gjøres kjent.

§ 8-8 a. Opplysningsplikt til barneverntjenesten

Personell som arbeider innenfor rammen av denne loven skal i sitt arbeid være oppmerksom på forhold som kan føre til tiltak fra barneverntjenestens side.

Uten hinder av taushetsplikt skal personellet av eget tiltak gi opplysninger til barneverntjenesten, når det er grunn til å tro at et barn blir mishandlet i hjemmet eller det foreligger andre former for alvorlig omsorgssvikt, jf. lov om barneverntjenester § 4-10, § 4-11, § 4-12, eller når et barn har vist vedvarende alvorlige adferdsvansker, jf. samme lov § 4-24. Også etter pålegg fra de organer som er ansvarlige for gjennomføringen av lov om barneverntjenester, plikter personellet å gi slike opplysninger."

Lov om behandlingsmåten i forvaltningssaker av 10. februar 1967

TAUSHETSPLIKT

§ 13. (taushetsplikt).

Enhver som utfører tjeneste eller arbeid for et forvaltningsorgan, plikter å hindre at andre får adgang eller kjennskap til det han i forbindelse med tjenesten eller arbeidet får vite om:

- 1) noens personlige forhold, eller
- 2) tekniske innretninger og fremgangsmåter samt drifts- eller forretningsforhold som det vil være av konkurransemessig betydning å hemmeligholde av hensyn til den som opplysningen angår.

Som personlige forhold regnes ikke fødested, fødselsdato og personnummer, statsborgerforhold, sivilstand, yrke, bopel og arbeidssted, med mindre slike opplysninger røper et klientforhold eller andre forhold som må anses som personlige. Kongen kan ellers gi nærmere forskrifter om hvilke opplysninger som skal regnes som personlige, om hvilke organer som kan gi privatpersoner opplysninger som nevnt i punktumet foran og opplysninger om den enkeltes personlige status for øvrig, samt om vilkårene for å gi slike opplysninger.

Taushetsplikten gjelder også etter at vedkommende har avsluttet tjenesten eller arbeidet. Han kan heller ikke utnytte opplysninger som nevnt i denne paragraf i egen virksomhet eller i tjeneste eller arbeid for andre.

§ 13 a. (begrensninger i taushetsplikten når det ikke er behov for beskyttelse).

Taushetsplikt etter § 13 er ikke til hinder for:

1. at opplysninger gjøres kjent for dem som de direkte gjelder, eller for andre i den utstrekning de som har krav på taushet samtykker,
2. at opplysningene brukes når behovet for beskyttelse må anses varetatt ved at de gis i statistisk form eller ved at individualiserende kjennetegn utelates på annen måte, og
3. at opplysningene brukes når ingen berettiget interesse tilsier at de holdes hemmelig, f.eks. når de er alminnelig kjent eller alminnelig tilgjengelig andre steder.

§ 13 b. (begrensninger av taushetsplikten ut fra private eller offentlige interesser).

Taushetsplikt etter § 13 er ikke til hinder for:

1. at opplysningene i en sak gjøres kjent for sakens parter eller deres representanter,
2. at opplysningene brukes for å oppnå det formål de er gitt eller innhentet for, bl.a. kan brukes i forbindelse med saksforberedelse, avgjørelse, gjennomføring av avgjørelsen, oppfølging og kontroll,
3. at opplysningene er tilgjengelig for andre tjenestemenn innen organet eller etaten i den utstrekning som trengs for en hensiktsmessig arbeids- og arkivordning, bl.a. til bruk ved vegledning i andre saker,
4. at opplysningene brukes for statistisk bearbeiding, utrednings- og planleggingsoppgaver, eller i forbindelse med revisjon eller annen form for kontroll med forvaltningen,
5. at forvaltningsorganet gir andre forvaltningsorganer opplysninger om en persons forbindelse med organet og om avgjørelser som er truffet og ellers slike opplysninger som det er nødvendig å gi for å fremme avgiverorganets oppgaver etter lov, instruks eller oppnevningssgrunnlag, og
6. at forvaltningsorganet anmelder eller gir opplysninger (jfr. også nr. 5) om lovbrudd til påtalemyndigheten eller vedkommende kontrollmyndighet, når det finnes ønskelig av allmenne omsyn eller forfølging av lovbruddet har naturlig sammenheng med avgiverorganets oppgaver.

Part eller partsrepresentant som blir gjort kjent med opplysninger etter første ledd nr. 1, kan bare bruke opplysningene i den utstrekning det er nødvendig for å vareta partens tarv i saken. Forvaltningsorganet skal gjøre ham merksam på dette. Likeledes kan forvaltningsorganet pålegge taushetsplikt når vitner o.l. får opplysninger undergitt taushetsplikt i forbindelse med at de uttaler seg til organet. Overtreding av taushetsplikt etter dette ledd kan straffes etter straffelovens § 121, dersom vedkommende er gjort merksam på at overtreding kan få slik følge.

§ 13 c. (informasjon om taushetsplikt, oppbevaring av opplysninger undergitt taushetsplikt).

Vedkommende forvaltningsorgan skal sørge for at taushetsplikten blir kjent for dem den gjelder, og kan kreve skriftlig erklæring om at de kjenner og vil respektere reglene.

Dokumenter og annet materiale som inneholder opplysninger undergitt taushetsplikt, skal forvaltningsorganet oppbevare på betryggende måte.

Kongen kan gi nærmere regler om oppbevaring av dokumenter og annet materiale som er undergitt taushetsplikt, om tilintetgjøring av dokumenter eller materiale og om bortfall av taushetsplikt etter en viss tid. Taushetsplikten bortfaller etter 60 år når ikke annet er bestemt i medhold av foregående punktum.

§ 13 d. (opplysninger til bruk for forskning).

Når det finnes rimelig og ikke medfører uforholdsmessig ulempe for andre interesser, kan departementet bestemme at et forvaltningsorgan kan eller skal gi opplysninger til bruk for forskning, og at dette skal skje uten hinder av organets taushetsplikt etter § 13.

Til vedtak som nevnt i første ledd kan det knyttes vilkår. Disse kan bl.a. gi bestemmelser om hvem som skal ha ansvar for opplysningene og hvem som skal ha adgang til dem, om oppbevaring og tilbakelevering av utlånt materiale, om tilintetgjøring av avskrifter, om hvorvidt forskerne skal ha adgang til å henvende seg til eller innhente nærmere opplysninger om dem det er gitt opplysninger om, og om bruken av opplysningene for øvrig.

Kongen kan gi nærmere forskrifter om vedtak etter denne paragraf.

§ 13 e. (forskeres taushetsplikt).

Enhver som utfører tjeneste eller arbeid i forbindelse med en forskingsoppgave som et forvaltningsorgan har støttet, godkjent eller gitt opplysninger undergitt taushetsplikt til, plikter å hindre at andre får adgang eller kjennskap til:

1. opplysninger undergitt taushetsplikt som forskeren får fra et forvaltningsorgan,
2. opplysninger som i forbindelse med forskingsarbeidet er mottatt fra private under taushetsløfte, og
3. opplysninger som gjelder personer som står i et avhengighetsforhold til den instans (skole, sykehus, anstalt, bedrift, offentlig myndighet m.m.) som har formidlet deres kontakt med forskeren.

Opplysningene kan bare brukes slik det er nødvendig for forskingsarbeidet og i samsvar med de vilkår som måtte være fastsatt etter § 13 d annet ledd. Skal resultater av forskingsarbeidet publiseres eller brukes på annen måte, gjelder § 13 a nr. 1 og 2 tilsvarende.

Brudd på taushetsplikten eller på vilkår etter § 13 d annet ledd, straffes etter straffelovens § 121. Departementet eller vedkommende forvaltningsorgan skal gjøre forskeren og hans medarbeidere kjent med taushetsplikten og straffebestemmelsen, jfr. også § 13 c første ledd.

§ 13 f. (bestemmelser om taushets- og opplysningsplikt m.m. i andre lover).

Dersom noen som utfører tjeneste eller arbeid for et forvaltningsorgan, er pålagt taushetsplikt ved bestemmelse i annen lov, forskrift eller instruks av hensyn til private interesser, gjelder §§ 13 til 13 e som utfyllende regler når ikke annet er bestemt i lov eller i medhold av lov.

Bestemmelse i annen lov om rett eller plikt til å gi opplysninger begrenser ikke lovbestemt taushetsplikt, med mindre vedkommende bestemmelse fastsetter eller klart forutsetter at taushetsplikten ikke skal gjelde.

PARTENES ADGANG TIL SAKENS DOKUMENTER OG FAKTISKE OPPLYSNINGER

§ 18. (partenes adgang til å gjøre seg kjent med sakens dokumenter).

En part har rett til å gjøre seg kjent med sakens dokumenter for så vidt ikke annet følger av reglene i denne paragraf eller § 19. Dette gjelder også etter at det er truffet vedtak i saken.

En part har ikke krav på å gjøre seg kjent med dokument som et forvaltningsorgan har utarbeidd for sin interne saksforberedelse. Han har heller ikke krav på å gjøre seg kjent med dokument for den interne saksforberedelse som er utarbeidd

- a) av et underordnet organ,
- b) av særlige rådgivere eller sakkyndige,
- c) av et departement til bruk i et annet departement.

Bestemmelsen i foregående punktum omfatter også dokument som gjelder innhenting av dokument som nevnt under bokstavene a, b eller c.

Selv om dokumentet er unntatt etter reglene i annet ledd, har parten rett til å gjøre seg kjent med de deler av det som inneholder faktiske opplysninger eller sammendrag eller annen bearbeidelse av faktum. Dette gjelder likevel ikke faktiske opplysninger uten betydning for avgjørelsen og heller ikke når opplysningene eller bearbeidelsen finnes i et annet dokument som parten har adgang til.

Annet ledd gjelder ikke innstilling som administrasjonen gir når vedtak skal treffes av kommunestyre eller fylkesting eller av andre folkevalgte organer i kommunen eller fylkekommunen. Bestemmelsene gjelder heller ikke innstilling fra folkevalgte organer når vedtak skal treffes av kommunestyre eller fylkesting.

§ 19. (innskrenket adgang til visse slags opplysninger).

En part har ikke krav på å få gjøre seg kjent med de opplysninger i et dokument

- a) som er av betydning for rikets sikkerhet, forholdet til fremmede stater eller landets forsvær,
- b) som angår tekniske innretninger, produksjonsmetoder, forretningsmessige analyser og berekninger og forretningshemmeligheter ellers, når de er av en slik art at andre kan utnytte dem i sin egen næringsvirksomhet, eller
- c) som det av hensyn til hans helse eller forhold til personer som står ham nær, må anses utilrådelig at han får kjennskap til; likevel slik at opplysningene på anmodning skal gjøres kjent for en representant for parten når ikke særlige grunner taler mot det.

Med mindre det er av vesentlig betydning for en part, har han heller ikke krav på å få gjøre seg kjent med de opplysninger i et dokument som gjelder

- a) en annen persons helseforhold, eller
- b) andre forhold som av særlige grunner ikke bør meddeles videre.

Kongen kan gi forskrifter som for særskilte saksområder utfyller eller nærmere fastlegger hvordan §§ 18 og 19 skal anvendes. Når tungtveiende grunner taler for det, kan forskriftene også gjøre unntak fra disse paragrafer.